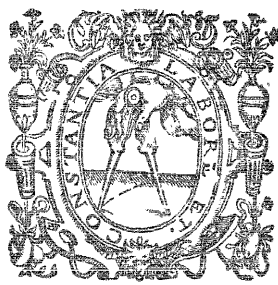

IO. ANTONII
VIPERANI,
IN
M. T. CICERONIS
DE
OPTIMO GENERE ORATORVM,
COMMENTARIVS.

6
(6)

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXXI.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio cautum est, ne quis
citra Christophori Plantini Architypogra-
phi Regij voluntatem *Io. Antonij Viperani*
opera, intra octennium à die impressionis
absolutæ, imprimat, aut alibi impressa im-
portet, venaliãue habeat intra omnes ditio-
nis eius fines. qui secus faxit, pœna multa-
bitur quæ expressa est in regio diplomate,
dato Bruxellæ 20. Martij, M. D. LXXVI.

Sign.

Iac. Blyleuen.

3

IO. ANT. VIPERANI
IN M. T. CICERONIS
DE OPTIMO GENERE
ORATORVM, COMMENTARIVS.

V M auditorum opinione laus eloquentia contineatur; nam qui probari volunt, orationem formant ad eorum, qui audiunt, voluntatem; certe id genus dicendi maxime laudandum est, quod eorum commendationem habet, quorum prudens est sincerumque iudicium, nihil ut possint nisi incorruptum & elegans audire: quale Atheniensium fuit; ita ut qui benediceret, Atticè dicere crederentur. Nam abundantia vitiosa Asiaticorum fuit, & concisa breuitas Spartarum; aliis quoque nationibus apta quadam & conueniens suis auribus & ingenio dictionis nota placuit; incorrupta verò sanitas & excellens orationis forma Atticorum est propria: qui praeter ceteros habentes aures teretes & religiosas, atque intelligens sapientemque iudicium veram & perfectam eloquentiae speciem cognouerunt. Ceterum M. Tullius (& quidem inuidia facibus inflammata sunt omnia) eum tanquam Asiaticus morderetur ab iis, qui Atticorum eloquentiam sua tenuitate & siccitate metiebantur, ut illorum insaniam praestantissimorum Oratorum auctoritate coargueret, Aeschini & Demosthenis inter se contrarias ac longè optimas orationes conuertit: quarum videlicet exemplo aperte intelligerent Atticè esse orationem ad id quodcumque decet accommodare, & humilia subtiliter, magna grauius, mediocria temperatè dicere: alioquin sornatè grauius & copiosè dicere non est Atticorum, ne Aeschines quidem & Demosthenes

*sthenes Attici fuerunt; cum iidem grauius & ornate
 xerint. Sed priusquam orationum argumenta ex-
 plicaret & causam, quae in iudicium ducta est, paucis
 de optimo genere Oratorum & absoluto eloquentiae for-
 ma disseruit, quo perfecti Oratoris facies ab iis cernere-
 tur, qui Attici, hoc est, excellentes atque optimi Orato-
 res dici volebant: quam quidem pluribus in Oratore
 ad Brutum expressit. Et quoniam cuiusq; rei quadam
 est forma, quam ideam Plato vocat, quae nullo sensu
 percipitur, cogitatione tantum & mente comprehendi-
 tur; Oratoris quoque sua est species & quasi figura;
 quam doctissimi viri animo quidem viderunt, sed in
 nullo conspexerunt. Siquidem perfectionem ipsam re-
 rum ob imbecilem humanae naturae conditionem asse-
 qui non possumus: verum hoc magis quisque aliis ex-
 cellit, quo magis ad eloquentiae perfectam speciem vim
 suam accommodat. Atq; ut poetae cum alicuius ducis
 personam fingunt, Imperatoris egregiam formam, quae
 in animo insidet, contemplantur, ad cuius similitudi-
 nem actiones illius referunt; utq; etiam Poetae affines
 pictores pulchram aliquam mulierem depingentes ad
 excogitatam pulchritudinis speciem artem & manum
 dirigunt; sic boni Oratores eloquentiae figuram ante o-
 culos sibi proponunt, ad quam dictionem suam deducunt.
 Quare non est intelligentis hominum facultate non il-
 larum virtute rerum praestantiam circumscribere; nec
 quid in re optimum sit querere, sed quid in homine sit
 dicere; & rem unam genere ex hominum ingenio &
 dissimilitudine in plures formas distinguere. Itaque
 prudenter Cicero primum docet eloquentiae unum &
 perfectum genus esse, non in plures formas secari, sicut
 poetica in plures species certis propriisq; differentiis
 inter se disiunctas secernitur; deinde quale illud sit ac
 cui*

cui simile demonstrat; postremò de se ipso pauca & modestè differit; ac similes causas reddit cur duorum praestantissimorum Oratorum orationes conuerterit, & quo pariter modo ac ratione in Latinum transtulerit ostendit. Inquit igitur:

Oratorum genera esse dicuntur tanquam poetarum. id fecus est.

Genus pro specie siue forma sapè dicit Cicero, atque etiã interdum Aristoteles; quoniam ab ipsius quoque forma tanquam à capite res plures deducuntur. Licet quæ Orator poetæ finitimus sit & verborum ornamentis, & numerorum concinnitate, non tamen, ut poetarum sunt inter se natura & vi distinctæ ac perfectæ formæ, sic etiam sunt Oratorum; cum eloquentiæ sit una tantum absoluta & perfectæ figura. Nec me fugit vel ipsum me Ciceronem in Oratore, quem ad Brutum scripsit, affirmasse totidem Oratorum genera reperiri, quot orationum esse dixerat; sed cum Oratorum genera dixit, non addidit ut poetarum, hoc est, quod quis vel tenuitate sola, vel granitate, vel mediocritate orationis perfecti Oratoris nomen & laudem consequatur, quemadmodum poetarum in suo quisque genere perfectus esse ac iure dici potest: verum Oratorum genera dixit, quod nimirum in singulis dicendi generibus aliqui floruisse. Quare aliter Poetarum, & Oratorum genera sese habent.

Nam alterum est multiplex.

Eorum enim, quæ hic conferuntur, alterum genus, poema inquam (neque enim relatium nomen antecedentis terminationem semper, sed interdum vim & significationem respicit) in plures inter se differentes species diuiditur. Hoc equidem significat multiplex esse.

Poëmatibus enim Tragici, Comici, Epici, Melici

6 IO. ANT. VIPERANI COMMENT.

etiam, ac Dithyrambici, quod magis est tractatum à Latinis, suum quoduis est diuersum à reliquis.

Poëma nomen Gracum est à ποιῆν derivatum, quod tum facere, tum fingere significat: unde & factores & fictores tum verborum, tum rerum poëta vocantur: verumtamen qui humanas actiones imitatur, & illas explicat versu, tum ab orationis, tum à rerum præstantia poëta ἀρτυραστικός appellatur. Eius fictio poësis dicitur, opus verò poëma, id inquam, quod factu, effectumque est: sed & poësis sepè pro poëmate, & pro poësi poëma accipitur. Qui verò poëma vel paruum aliquod opus poëta, vel particulam quandam poësis esse putat, non satis probatur, cum Ilias Homeri à doctissimis viris poëma nuncupetur. Esse autem poëtica plures formas clarum est: sed qui ex dissimilitudine carminum poësim in plura genera faciunt, vim eius nullam attingunt: nempe cuius forma, & (vt loquitur Aristoteles) anima sit fabula, scilicet humanarum actionum imitatio. Retius à laudatione & vituperatione poëtarum genera deduxeris: quandoquidem poëta est humanarum actionum imitator; humane autem actiones aut bonæ sunt & laudabiles, videlicet quæ à virtute proficiuntur; aut malæ & vituperandæ, quæ cum vitis coniunctæ sunt. Ex laudatiuo genere primum melici extiterunt, qui Deorum, virorum, & herorum preces & laudes ad lyram concinebant: maxime verò Bacchi numen & virtutes celebrabant; à quo dithyrambici vocati sunt; quoniam ille dithyrambus, quasi bis natus, atq; è duobus locis, è Semeles inquam ventre, & Iouis femore ortus diceretur. Ex hoc eodem genere Epici emanarunt, qui illustrium virorum res bene gestas sine vili saltatione & harmonia solo carmine hexametro vtentes explicant. Ex melicis siue dithyrambicis profecti sunt
tragici.

tragici, qui fictis personis agenda omnia committunt, Nam cum primū Bacchi de regibus victorias per agentes personas in scena referre consueuissent, in aliorum deinde regum calamitates inuere, inducta forma grauiore, & aucto numero personarum, & inuento loci ornatu, & scena cultu commodiore. Quapropter Aristoteles à dithyrambica natā esse tragœdiam affirmat. In De Poëti-
ca.

Ex illo altero ad reprehendendum comparato genere profecta est comœdia primū vetus illa, in qua licebat omnes vel nominatim vellicare: cui ob nimiam maledicendi licentiam media, ac postremo media noua successit captans vndiq, iocos & risus, ac sublato penitus choro, penes quem erat ista maledicendi licentia. Itaq, poetica in hac genera Epicum, Tragicum, Comicum, & Melicū diuiditur: quod à lyra suauitate, ad quam accinebatur, etiam lyricum nominatum est. Aristoteles hoc genus à prestantioris Dei laudibus dithyrambicum vocauit, aut quia maior imitatio in eo cernebatur: & quidem (si Zetzi credimus) olim dithyrambici iidem erant cum melicis aliquanto tamen altiores: at Cicero melicum à dithyrambico propter illius fortè orationis tumorem & grauitatem separauit. Ne autem crede illis verbis Aristotelis, τῆς αὐλητικῆς ἢ ὀλεῖσθαι, καὶ κινθαρικῆς, melicā poësim notari, sed quandā musicā imitationē affine poëtica, qua vel cithara sono fit, vel tibia, nō cuiuscunq, sed eius, qua ad imitandū idonea est, siquidē istā speciem imitationis ipsemet Aristoteles carminis experie esse inquit, at qui nulla poësis expertus est carminis. Declarata poëtica diuisione, cuiusque generis natura paucis explicanda nunc est: nimirum qua sit cuiusq, ratio, materia, & dictio, quam Græci λέξις appellant.

In De Poëti-
ca.

Tragici] Tragœdia dicta est quasi τραγῶν ᾠδὴ, quod hircus, Græcè τραγός, victori daretur, unde Horatius: In arte Poë-
tica.

Carminē qui tragico vilem certauit ob hircum;
 vel quod premium esset vter hirci musto plenus; vel ab
 ipso vino, quod τρυγὴ olim vocabatur; vel quia scenici
 ante personarum usum ab Æschylo repertum ora fa-
 cibus, τρυγες Græcè dicuntur, perlinebant; vnde etiam
 scripsit Horatius:

Ibid.

Ignotum tragicæ genus inuenisse Camenæ

Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,

Quæ canerent, agerentq. peruncti fœcibus ora.
 vel sic dicta, quod παχέαις ὠδαῖς, hoc est, asperos cantus
 habeat. nam trœgedia in exprimendis regum calami-
 tatibus potissime versatur: & licet prius res secundas
 etiam habuisset, tamen ubi in terrorem & commiserationem
 se totam intendit, nisi principum calamitates
 & infortunia complecti noluit. Hinc quondam Euripi-
 pides à rege Archelao rogatus, vt de se trœgediam scri-
 beret, abnuisse dicitur, ac Deos precatus, ne ipsi regi a-
 liquid accideret, quod esset proprium trœgedie. Itaq;
 nonnulli trœgediam esse finierunt heroica fœrtuna in
 malis comprehensionem. Eius dictio tota grauis est, or-
 nata figuris, plena sententiis: quæ metrum iambicum
 sibi aptauit; quod alternis sermonibus maximè idoneum
 esset, ac natum (vt Horatius loquitur) rebus agendis.
 Nã in iambis minor est sonus. in iambis, inquit, quibus
 in orationem spontè nec accersiti frequentes adueniunt.

In arte poë-
tica.

Comici] comœdiam vel ἀπὸ τοῦ κομᾶν & hoc est, à
 sopore, quod somni tempore actitaretur; vel à κομᾶζειν
 ἐν ταῖς ὁδοῖς, quod est in viis lascimia efferi, & in alios
 maledicta torquere ac se inuicem carpere, vel ἀποκομᾶζειν
 ἢ ἀδεῖν, hoc est post comestationem canere; vel ἀπὸ τῆς
 κομῆς, id est, vico dicuntur existimant, quod in vicis prius
 ageretur, quàm fuisset in urbem illata: quin etiam om-
 nes fabula dramatica, quæ per agentes personas in
 scenis

scenis sunt, hoc ipso nomine designabantur. Ei materia-
 riam praebeant res privatae & civiles, quarum secundus
 est exitus. unde finitur ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμά-
 των ἀκρόασις & περιόχῃ, hoc est, civilis & privatae fortu-
 nae (sic enim Latinorum quae iam finiunt) in bonis com-
 prehensio. & cum prius maledictis gauderet (ut antea
 diximus) postmodum sublata maledicendi licentia to-
 tam se ad iocos & sales convertit. Quare eius oratio gra-
 cilius brevis ac saepe concisa est, & quam paucissimis di-
 stincta sententiis, atque in qua ad vulgariū hominum
 opinionem accommodata, & in frequentiore vsu, & in
 communiōe vita posita sunt. Vtitur verò metro iam-
 bico eandem ob rationem, ob quam illud acceptū à tra-
 gœdia fuisse recensimus. Proinde Horatius:

In arte poe-
 tica.

Hunc focci cepere pedem, grandesque cothurni

Alternis aptum sermonibus, & populares

Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.

Tamen Latina pedes dissolvit, ne aut harmonia siue
 concinnitas maior, quam tenuiorum sermones & collo-
 quia deceat, sentiat, aut gravitas, nulla carminis su-
 specta sit: ni Latinorum desidia & incuria id factum
 dicamus. Admittit quandocumque trochaicum, quoniam est
 intervallis iambo par. Nolim te interim lateat per
 foccos notari comœdiā, per cothurnos verò tragœdiam.
 Nam foccus erat humile quoddam genus calceamenti,
 quo rediret culis alligato comœdi, nimirum actores co-
 mœdie ut bantur: cothurnus verò calceamenti genus
 (ut aliqui tradunt) suppositio subere altum, quod tra-
 gœdi pedum suris vinctum gestabant.

Epici] ut à tragœdia tragici, & à comœdia comici,
 sic ab epopœia epici nominantur. Epopœia vox est ab
 ἐπι & ποίειν composita: ἐπι modo verbum, modo
 carmen. ἐπι nunc facere, nunc fingere significat: unde

epopœia tam verborum carminumve compositionem, quam omnem imitationem vel soluta oratione, vel metris expressam designat. quare tum dialogorum cōpositores, tum omnes poëta ipsa generali vocis significatione possunt epici vocari. Sed carmen hexametrum propter gravitatem & maiestatem ipsum generale nomen arripuit; & hexametri carminis conditores epici nominati sunt. Ac verò etiam hexametrum carmen heroicum nuncupatum est, quòd eores gesta ab heroicis & regibus grauer scriberentur. Sed neque omne hexametrum heroicum est, verum quòd habet grauem gravitati rerum convenientem dictionem, electis verbis & illustribus ornatum, verborumq; apta compositione sonoram. Neq; solum propter rerum, quas tractat, gravitatem epopœia hexametrum elegit, quoniam altum, grande, stabile, ac longiore vocis ambitu consonantius esset, verum etiam quòd longa rerum narratio non posset alio carmine quam hexametrum melius & commodius, sicut Aristoteles sentit, explicari; at qui epopœia tota constat narratione. Eius materiam, & carmen illis versibus Horatius complexus est.

In De poëti-
ca.

In arte poë-
tica.

Res gestæ regumq; ducumq; & militia bella
 Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
 Melici Juba & est Græca vox cantum significans, è qua melicum nomen ducitur. Quare omnes Poëta, quascantores primum melici appellati sunt; sed proprius ea carmina, qua cum fidium ac tiliarum modulatione consociabatur, melica nuncupata sunt; qualia sunt lyricorum poëtarum, & ditheambicorum. Sed & ipsi lyriici cantilenas suas μέλας, & μέλας vocitarunt. Itaq; ob præstantiam cantus lyrica poësis melicæ nomē obtinuit, & proprium effecit, cuius erat significatio communis. Melica poësi subiectam materiam satis aptè Horatius mihi descripsisse videtur:

Musa

Musa dedit fidibus diuos, puerosq. deorum,
 Et pugilē victorē, & equum certamine primum,
 Et iuuenum curas, & libera vina referre.

In arte poē-
 tica.

Eius verò numeri varij sunt ac multiformes, ad lyricā harmoniam & saltationem idonei: oratioq. florens, picta, suavis, expolita, omnibus verborum & sententiarum leporibus aspersa, temperatum dicendi genus maxime persequens.

Dithyrambici] Dithyrambici poēma solius Bacchi iandes amplectitur, quo etiam nōmē accepit: quoniam ille, quod bis natus crederetur, semel è Semele, iterum ex femore Iouis, ac quasi duas ianuas, duos Graeci vocant, & metrarit, talem appellationem sortitus fuit. Ac dithyrambici carmen multiplex erat & varium, à Bacchica saltatione minimum abhorrens, verbis constans nouis, grandibus, longis, audacterq. cōpositis; sicut

Lib. carminū
 4. od. 2.

Seu per audaces noua dithyrambos
 Verba deuoluit.

Sed non possum mecum ipse non vehementer mirari, quod, cum Cicero illud dicat à Latinis magis tractatū fuisse, ita prorsus extinctum sit, ut ne vestigium quidem ullum appareat, quo, quale omnino fuerit, cōicere possimus. Sed neq. multa melicorum ante Horatium apud Latinos extant exempla. quare illud aduerbium Magis] ad melicum solum quispiam retulerit. Hac de cuiusq. poēmatum genere dixi quidem breuiter: sed ad Ciceronis sententiam explicandam non erat meo iudicio dicendum pluribus; cum praesertim de toto genere poēmatum atque eius formis in illis quos De poētica libros scripsi, copiose differuerim. Sensus autem Ciceronis est, Poētica in plures formas diuidi, qua inter se vi & tractatione distant. atq. hoc verba illa significant. Sūm quod-

quodais est diuersum à reliquis] id est, cuiusq₃ natura diuersa est ab aliis: nempe genere seu specie differunt; quoniam unumquodq₃ propriam habet differentiam. *Quae poëmatum discrimina satis superq₃ nobis explicasse videmur.*

Itaque & in tragœdia comicum vitiosum est, & in comœdia turpe tragicum.

Comicum] quodcunq₃ est comœdia proprium. Vitiosum] reprehendendum. Turpe] indecorum. *Tota vis argumentationis in hoc versatur, quod forma, quae ab eodem genere manantes certis propriisq₃ differentiis disiunguntur, permisceri nullo modo possunt; multum siquidem inter se differunt; sicuti rationis capax animal longo intervallo distat ab experte: quandoquidem sola differentia speciem constituit, atq₃ ab alia quamq₃ forma se iungit. Quare poëtica formarum altera in alterius consociatione venire non potest, ut quae propriam habeant distinctumq₃ naturam. Quando igitur virorum illustriū actiones tragœdia imitatur, & comœdia humilium, indecorum est, ac vitiosum, repugnansq₃ cuiusq₃ naturae, si aut comica res & iocosa in tragœdia excitentur, aut in comœdia tragica perturbationes adhibeantur: sicuti apud Plautum in Cistellaria Alcesimarchus adolescens cū gladio in scenam inducitur sibi ipsi necem consciturus, neq₃ solum diuersa actionum illustrium & humilium imitatione comœdia & tragœdia differunt, sed etiam oratione. Nam tragœdia graui & sublimi oratione utitur, comœdia verò ad vsuata, fere puri sermonis consuetudinem sese dimittit. Rebus enim par esse debet atq₃ equalis oratio. Quamobrem, ut inquit Horatius,*

Versibus exponi tragicis res comica non vult:

Indignatur item priuatis ac propè socco

Dignis

Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.

Singula quæq. locum teneant fortita decenter.

¶ *Quintilianus ait, Sua proposita lex, suis cuiq. decor Lib. x. cap. 27*
est: nec comœdia in cothurnos assurgit, nec contra tra-
gœdia socco ingreditur. Et quamvis tragœdia nonnun-
quam orationem attenuet, cum premit dolor, & attol-
lat comœdia, cum ira dicentem exagitat, sicut asserit
idem Poëta,

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,

Iratusq. Chremes tumido delitigat ore;

Et tragicus plerunq. dolet fermone pedestri.

Ibid.

tamen ita se illa erigit, ac cõtra ista demittit, ut nõ om-
nino conditionem suam oblita videatur; sed & res, &
verba genuinam quandam indolem, & proprietatem
cuiusque redoleant. Neque solum in comœdia & tra-
gœdia, sed

Et in ceteris suus est cuiusq. certus sonus, & quædam intelligentibus nota vox.

Cicero de poëtica locutione maximè loquitur, cum de orationis generibus disputat: in qua verba considerantur primo simplicia, deinde coniuncta. Simplicium quedam sunt vi sua graua, quedam humilia, quedam lenia, quedam aspera, quedam nitida, quedam obscura, quedam canora, quedam languida, quedam ornata, quedam inculta. & quidem unaqueq. poësis apta sibi verba eligit, ut comœdia humilia nullisq. luminibus illustrata; melica poësis nitida & iucunda; dithyrambica altiora, & sono grauiora, & compositione audaciora; tragœdia & epopœia ornata, & grandia, sed hæc tamen consonantiora. At coniuncta pro varia numerorum dimensionem reddunt modo grauem, modo humilem, modo temperatum sonum. Est enim numerus quidquid sub aurium mensuram cadit; aures syllaba-

rum interualla mensurant, breue interuallum dicimus, cuius concitator est sonus; cuius verò productior, longū; præscripta syllabarum dispositio pes est; pedum verò rati coniuñctio à mensura metrum nuncupatur. Ergo metrum in definita vocum contractione & incitatione consistit: quod certis interuallis conclusum pro diuersa numerorum dimensione ac dissimili longorum & breuium interuallorum percussione diuersos accētus & sonos emittit, à canendo à Latinis carmen appellatum: Jam epopœia propter grandiore, & stabiliorē, ac narrationi conuenientiorē sonum hexametro utitur; tragœdia verò & comœdia (ut dictum est) iābo colloquis commodiore; sed comœdia ut metri grauitatem, cantūne remittat, & ad communem loquendi consuetudinem magis accedat, pedes dissoluit, tragœdia suā retinens grauitatem, lyricam suauitatem & concentum fugit. Ceterum melica ac dithyrambica varij sunt numeri variae saltationi & harmonia aptiores. Hinc cuiusq; poematis inter se diuersos, & in singulis certos sonos aurium sensu percipimus. Quædam intelligentibus nota vox] sonus est, qui ex aeris percussione sentitur; vox species soni est, nimirum rei anima præditæ sonus, atq; alicuius rei signum aut insitū à natura, aut pro hominum libidine impositum: quandoq; etiam vox orationem ipsam significat. Ac sanè cuiusq; poematis tum sonus siue vox, tum etiam dicendi modus siue locutio, ποῖος Græcè dicitur, nisi ab intelligentibus, & iis qui in illo genere versati sint, cognosci non potest. Præfetto aliena (ut sentit apud Ciceronem Antonius) poetæ lingua, & inter se quoq; dissimili loqui videntur.

In De Oratore lib. 1.

Oratorum autem si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes, aut graues, aut copiosos, alios tenues aut subtiles, aut breues, alios eis interiectos

& tanquam medios putet, de hominibus dicet aliquid, de re parum.

Tria esse genera dicendi omnes dicēdi magistri tradiderunt: ea Græci satis aptè *χαεερετες* appellant. siquidem *χαεερετες*, quod nomen à verbo *χαεερεσθαι* derivatur, notam, figuramne significat: rerum autē nota verba sunt. ista enim (Fabius inquit) significant, illa sig- Lib. 3. cap. 5.
nificantur, quare dictio, quæ rei proprietatem notat, re-
tē *χαεερετες* nuncupatur; ab aliquibus quoq; *stilus* di-
citur, à nonnullis idea locutionis, à Cicerone forma ge-
nusq; dicendi. Ac sanè res alia grandis & magnifi- 1. Oratore;
ca, alia humilis tenuiq;, alia mediocris est: unde alia
forma dictionis est gravis, alia gracilis, alia tem-
perata. Primum illud dicendi genus Græci *ἀνδρὸν* vo-
cant, Latini robustum, grande, graue, copiosum, uber,
amplum; alterum *ἰσχυρὸν* illi nominant, nostri gracile,
subtile, tenue, breue, humile, submissum, attenuatum;
tertium *μέσον* illi, quia ex duobus, nostri temperatum,
mediocre, medium, intermedium, interiectum utriusq;
particeps, nonnunquam etiam floridum, quoniam Græ-
ci *ἀνδρὸν* quoq; illud nuncupant. Licetq; inter has tres
enumeratas orationis quasi formas alias posse constitui
Fabius scribat, tamen ad eam, cui magis propinqua est, Lib. xij.
semper unaquaq; refertur. Porro gracilis generis pro-
cap. x.
pria est venusta subtilitas: quòd acutis frequens senten-
tis, & sine vlla elaborata concinnitate elegans solam
diluciditatem & latinitatē amat; nō vllum delecta-
tionis aucupium sequitur, sed figuris parcius vitur, &
translationibus verecundius, nisi his, quæ vel sermoni
vulgari communes sunt; nec verba verbis coagmentare
curat, neq; numerorum sonos, neq; rerum & verborum
flores curiosius sectatur. Vitanda tamen illi ieiunitas
est, siue siccitas, siue ariditas; ut ne (quemadmodum

Horatius

In arte poë-
tica.

Horatius monet) deficient festantem leuia nerui.
quamobrem.

Serpat humi tutus nimium, timidusq. procellæ.
In quod vitium quasi scopulum incidet, si verbis rem-
minuat, & se nimis preciso atq. angusto circuitu perio-
dōne concludat. Sed alti propria est dignitas & am-
plitudo: quod ponit verba grandia, & translata, &
superlata, & idem significantia, & contentione iterata,
& litteris immutata, & ad nomen adiuncta, atq. du-
plicata, & relata, & paria, & conclusa similiter, & eo-
dem pacto cadentia, & que ab ipsa actione rerum atq.
imitatione non abhorrent. amplificationibus extollit o-
rationem, & vi superlationū quoque erigit atq. etiam
Remp. facit loquentem, & mortuos excitat, & acerna-
tim multa frequentans vna cōplexione deuincit. Qua-
re verba coagmentans, & numeris granibus, & figuris
verborum ac sententiarum illustribus vtens tum orna-
tè & copiosè dicit, tum iram & misericordiam atque
omnes affectus inspirat. Quo in genere fugiendus est
umor; siquidem sepe, vt refert Horatius,

Ibid.

— professus grandia turgēt.

Id quod equidem fit, dum quis insolenter exultat, &
impudentius id affectat, quod assequi non potest. Sanè
oratio ex nimia vehementia fit insuavis, qualè Thu-
cydidis orationem Hermogenes esse censuit, & ex ni-
mia diligentia elumbis, cuiusmodi orationem Isocratis
idem censor esse indicauit, atque vt siccitatis mater est
negligentia, sic umoris (vt hoc verbo vtat) affectatio.
Temperatum verò plenius humili, submissius copioso,
vtriusq. particeps, vel potius (quemadmodum sentit
Cicero) expers est. huic lepores omnes orationis, & re-
rum & verborum lumina conueniunt. translationibus
est crebrius, figuris incundius, egressionibus amantius,
compositionis

In Oratore.

compositione aptum, sententiis dulce, lenius tamen, & (sicut ait Fabius) ut amnis lucidus quidam, & virentibus utring, siluis inumbratum. Eius vitium esse ^{Lib. xiij. cap. x.} trepidationem dicunt, ne inconstans sibi ipsi & varius sit, dum imprudenter ab utroque fugit. Que varietas orationum in tribus illis philosophis Carneade, Critolao, Diogene, qui Romam legati ab Atheniensibus missi fuerunt (ut autor est A. Gellius) animadversa est. Nam ^{Lib. vij. cap. liij.} Carneades violenta & rapida, Critolaus subtilia & retia, Diogenes modesta dicebat. Quin etiam in tribus illis ducibus Ulysse, Nestore, Menelao hac ipsa varietas apud Homerum notata est. Nam Menelaus breuiter & subtiliter,

Ἦτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευε,
παῦσα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγύως, ἐπειδὴ πολὺ μῦθος,
οὐδ' ἀφαιμαρτοέπης: iliad. γ.

Ulysses verò magnificè & copiosè: cuius verba grandibus similia videntur.

Ἄλλ' ὅτε δὴρ' ὅπατε μεγάλην ἐκ σῆθεος ἴει,
καὶ ἔπειτα νηϊάδεσσιν ἐοικότες χειμερήσιον: Ibid.

At Nestor temperatè & suauiter dicit,

Ἐκ τοῦ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέειν ἀυδῆ. iliad. α.

Igitur Oratorum si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes aut graues aut copiosos] qui (vt ait Ciceronis verbis) cum ampla & sententiarum, In Oratore. grauitate & maiestate verborum vehementes, varijs, copiosi, graues ad permonendos & conuertendos animos instructi & parati sunt: qualem fuisse Periclem accepimus; qui ab Aristophane poëta fulgurare, tonare, permiscere Graciam dictus est: Alios tenues aut subtiles aut breues] qui acuti sunt omnia docentes, & dilucidiora non ampliora facientes subtili quadam & pressa oratione limati: cuiusmodi Lysias perhibetur subtilis

& elegans, qui se ad minutarum genera causarum li-
 mant: Alios eis interiectos & tanquam medios pu-
 tet] qui nec acumine posteriorum, nec fulmine utentes
 superiorum vicini amborum in neutro excellentes vno
 tenore (vt aiunt) in dicendo fluunt, nihil afferentes pra-
 ter facultatem, & aequalitatem, aut addunt aliquos vt
 in corona toros, omnemq; orationem ornamentis modi-
 cis verborum sententiarumq; distinguunt: in qua ora-
 tionis formam multi floruerunt apud Gracos, sed Phalerius
 In Oratore. Demetrius Ciceronis iudicio praestitit ceteris, cuius ora-
 tio cum sedate placideq; loquitur, tum illustrant eam,
 quasi stella quaedam, translata verba atque immutata.
 De hominibus dicet aliquid] na quicunq; alicuius
 generis vim consequuti sunt, magnum in Oratoribus no-
 men habuerunt. De re parum] quia naturam eius &
 perfectionem non attingit.

In re enim quod optimum sit quaeritur: in homi-
 ne dicitur quod est.

Quod sit optimum] hoc est, quae sit eius vera &
 perfecta natura. Optimum enim dicimus, quod in com-
 paratione summum est, quod est perfectum, ac suis (vt
 aiunt) numeris absolutum, quod omnes (vt ipsemet Ci-
 cero paulo post definit) laudes habet. Quaeritur] recte
 dicit quaeritur, nam cuiusq; rei natura cognitu difficilis
 est, nec nisi longa disquisitione percipitur. Dicimus
 quod est] nimirum vires & facultatem, quam in eo
 esse cognoscimus.

Itaque licet dicere & Ennium summum epicum
 poetam, si cui ita videtur, & Pacuuium tragicum,
 & Caecilium fortasse comicum.

Ex his quae dicta sunt, primum infert Poetarum in
 suo quemq; genere perfectum esse posse, cum diuersa sint
 forma poematum, atq; inter se certis propriisq; differē-

riis discreta; tum Oratorum non esse parem rationem ostendet, quoniam eloquentia non est nisi dumtaxat una perfecta species & idea; ad quam qui magis vim suam accommodat, perfectior is est Orator. Ennium] is Rhudis oppido Calabriae natus est, ac Roma educatus, Scipionibus adeo charus, ut in illorum tumulis sepultus esse credatur. Scripsit heroico carmine Romanorum annales, & de secundo bello Punico historiam. Verum si fabula, hoc est, humanarum actionum imitatio poëtam facit, non autem carmen, alioquin Empedocles, Lucretius, & Lucanus inter poëtas censerentur, non video cur Ennius inter epicos annumerari debeat, cum historias solum scripserit, & in nulla propria poëta materia, nempe fabula, versatus sit. Ira enim Phalerens Demetrius, poëta materiã fabulam esse dicebat. Quod si poëtam à faciendo carmine, non à fingendo vocatum putas, sicut Fabius Quintilianus & Eustathius existimasse videntur; nam iste in Iliade scribit ποιῆν significare carmen facere, ille poëtam vocat μετροῦν compositorem, & carmen ποῆμα; cur obsecro sicut ab heroico carmine poëta heroici vel epici dicuntur, nõ item iambici ab iambo, & ab elego elegiaci dicuntur? Martialis quoque inter poëtas recenseri se debere contendet. Quæ res si tibi probabilis, & à poëtica facultate non aliena videtur, vide quo pacto in quinque solum partes à Cicerone poëticam rectè diuisam tuearis. Quamobrem fortè Cicero subiunxit Si cui ita videtur. Omitto quod rudis & impolitus fuit; ut plus religionis ob vetustatẽ, quàm pulchritudinis, Quintiliano teste, habuerit. De cuius Etereore aurum se colligere Virgilium dicitabat: de quo etiam pulchrè scripsit Ovidius.

Lib. x. cap. 1.

Lib. 11. De Trist.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

Pacuium] Pacuinus Brundisinus fuit, & tragœdiarum scripsit,

Lib. 10. cap. 7. scripsit, clarissimus, E' abij testimonio, grauitate sententiarũ, verborumq; pondere, & auctoritate personarum: quanquam illum his verbis Martialis irridet,

Attonitusq; legis terrai frugiferai,

Accius & quicquid, Pacuuiusq; vomunt.

Et Persius Satyra prima,

Est nunc, Bryleis quem venenosus liber Acci;

Sunt, quos Pacuuiusq;, & verrucosa moretur

Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.

Cæcilium] Statium natione Gallum, secundũ aliquos

Mediolanensem, Ennij contubernalem. Huic Volca-

Lib. epist. 11. Epist. 12. tius comicorum palmam defert, eumq; Horatius ceteros grauitate vincere affirmat. Fortasse] quia, opinor,

Lib. 7. epist. ipsemet Cicero ad Atticum scribens illum malum Latinitatis autorem appellat. Reliquorum duorum generum non meminit, aut quia suis temporibus non essent, qui in his generibus aliis antecellerent; aut quia minus in melicis & dithyrambicis poetice vis cerneatur; aut quia res satis illorum trium exemplo manifesta esset.

Oratorem genere non diuido. Perfectum enim quæro. Vnum est autem genus perfecti, à quo qui absunt, non genere differunt, vt ab Accio Teretius, sed in eodem non sunt pares.

Satis ostensum est poetarum genus multiplex esse. nunc contra Oratorum genus simplex esse demonstratur, hoc est, in plures species non diuidi, quoniam eloquentie vna est forma multis perfecta virtutibus. Nec quia diximus tria esse genera dicendi, tres inquam dilectionis, qui rerum naturam exprimunt, characteres, ideo tres formas perfecti Oratoris esse intelliges. Nam illa peræquè in Oratore perfecto requiruntur; quem decet cum subtiliter, cum grauitate, cum moderatè, prout res postulat, dicere. Genere non diuido] diuisio est propria

propria generis in species, partitio totius in partes. Perfectum] in quo insunt omnia, quæ ad summam laudem requiruntur. Vnum] simplex, quod multiplici opponitur. A quo qui absunt] sunt profectò rerum omnium idea quadã & forma, quæ à rebus ipsis separata & abstracte animo & intelligentia continentur: & eloquentiæ suæ est forma, quam summi viri mente comprehendunt, pulchra & perfecta, cui nihil desit: à cuius similitudine qui magis recedit, deterior est Orator. Idcirco neque enim omnium in eodem genere eadem vis est atq; facultas, absunt dixit, nempe qui minorem ab eloquentiæ imagine similitudinem ducunt, absunt inquam magis aut minus: ut in exprimenda eloquentiæ forma facultates, non genera notentur. Non genere differunt] hoc est, non referantur ad diuersas species. Et enim differentia licet omnem dissimilitudinem significet, tamen ea propriè differentia dicitur, quæ addita generi speciem facit, ut ab Accio Terentius] supple genere siue specis differt. Nam Accius, quæ parentibus libertinis natum tradunt Marcino & Serano Coss. tragicus fuit nõ minus clarus, quàm P. Ennius: tragedias multas scripsit, quarum plerasq; è Sophocle conuertit: Terentius verò comicus Carthagine natus, Lelio & Scipioni familiarissimus, quorum opera in faciendis comædiis creditur adiutus fuisse; multa à Grecis, præsertim à Menandro desumpsit. Atqui Tragedia & Comædia diuersa forma sunt pœmatis, plurimumq; inter se differunt. In eodem] genere, Non sunt pares] non equipollent, sed alter alteri facultate præstat. Nã ut in pictura, quod alius melius quàm alius pingat, sic in eloquentia reperiantur gradus pro hominum ingenio & viribus, quod in dicendo alius alio perfectior sit. Quinimodò in ipsis pœtica singulis generibus sunt prima, secunda, ac ter-

ta partes, vt nemo velit in epopœia non esse quamfimillimus Homeri, & in tragœdia Sophoclis, & in comœdia Menandri.

Optimus est enim Orator, qui dicendo animos audiētū & docet, & delectat, & permouet. Docere debitū est, delectare honorariū, permouere necessariū.

A tribus Oratoris officiis probat tres illas dicendi rationes in vno eodemq; Oratore inesse debere, non tres species Oratoris efficere. Sed quoniam officium absque fine (sunt enim in se relata) intelligi non potest, pauca de fine prius differemus. Finē oratoris esse dicendo persuadere maximo rhetorum consensu iam comprobatum est. Persuadere est auditoris ad id, quod dicit, voluntatem inducere: voluntas vel ratione mouetur, vel aliquo animi affectu: quare Oratori hac duo in omni causa proposita esse debent, vt fidem faciat, & motum inferat. Itaq; in exornatiuo genere honestas, in deliberatiuo utilitas, in iudiciali æquitas proposita est, qua fides fiat orationi: ad motum verò pertinentes fines sunt in primo delectatio, in altero spes aut reformidatio, in tertio seueritas vel clementia. Hinc etiam quatuor partes orationis effecte sunt, quarum prima (vt docet Cicero) & postrema ad motum animi valent; is enim initis est, & perorationibus excitandus; secunda narratio, & tertia confirmatio ad faciendam fidem pertinent. Hinc quoq; tria officia Oratoris constituta sunt docere, delectare & permouere. primum illud probationem habet causa, reliqua motum. at qui motus animi est duplex, alter sedatior, alter vehementior. equidem delectatio suavis est animi cōmotio, permotio verò grauis affectio: vterq; autem motus pro re loco adhibendus. Unde apud Ciceronē Antonius, Tribus rebus, inquit, omnes ad nostram sententiam perducimus aut docendo, aut conciliando,

aut

In Partitio-
nibus.

In De Orato-
re. 11.

aut permonendo. Erit igitur (ut Ciceronis verbis utar) In Oratore.
 is eloquens, qui in foro causisq; civilibus ita dicet, ut
 probet, ut delectet, ut flectat: probare necessitatis est, de-
 lectare suauitatis, flectere victoria. nam id unum ex
 omnibus ad obtinendas causas potest plurimum. Qui
 verò unum Oratoris officium esse dixit, nempe docere,
 is ab Oratore motum subtraxit; in quo se late fundit,
 & in quo maxime dominatur eloquentia. nam omnem
 amplificationem sustulit; nec dicentis finem, qui in au-
 ditoris animo situs est, satis aduertit. Docere debitum
 est] siue opus est. Oportere (ut docet Cicero) perfectione In Oratore.
 declarat officij, quo & semper utendum est, & omnibus.
 atqui causam probare & semper necessarium est, &
 omnibus. Ideoq; alibi docere dixit esse necessitatis, quo- In Oratore.
 niam hoc officium & semper, & omnibus est necessario
 praestandum, si omnino docendus est auditor id, quo de
 agitur. Immo semper Orator vel in aliis officiis id pre
 se ferre debet, ut docere velle videatur; quandoquidem
 illa animi adhaeret affectio, quae cum ratione suscepta
 videtur. Quare Aristoteles duas orationis partes ne- Rhetoric.
lib. 3.
 cessarias esse duxit, sine quibus stare causa non possit,
 propositionem & confirmationem; principium verò &
 conclusionem non necessarias, quòd nò semper vsui sint,
 sed permonendorum auditorum causa adhibeantur. Et
 quidem Oratori si satis esset rem tantum probare, non
 etiam ad id, quod suadet, auditoris volun-tem impel-
 lere, proculdubio aliis officiis illi opus non esset; sed quo-
 niam illi propositum est dicendo persuadere, permonere
 illi quoq; est necessarium, siquidem in motu est victoria.
 Igitur docere necessitatis est ratione causa; & auditoris
 seu victoriae gratia permonere itidem est necessarium:
 verum illud semper est necessarium, hoc verò non
 semper, sed cum probatio ad obtinendam causam,

fatis per se ipsa non valet. At delectare suauitatis est, quoniam est ad delectationem aurium potissime comparatum; & est honorarium, quoniam ex nulla re alia maiorem laudem & honorem Orator, quam ex orationis suauitate acquirit, qui ab eloquendo nomen accepit. Ex his tribus officiis tria dicendi genera orta sunt, do-

In Oratore.

Lib. xij.
cap. x.

cente ipsemet Cicerone. Sed quot officia Oratoris, tot sunt genera dicendi, subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo. Et Fabius Quintilianus cum eadem orationis tria genera statuisset, subdidit: quorum tamen ea ferè ratio est, ut primū docēdi, secundum mouendi, tertium illud delectandi siue interconciliandi præstare videatur officium. Quamobrem si præstare optimus Orator hac debet, ut docendo, delectando, commouendo in suam sententiā audientes perducatur, simul habeat tria genera dicendi necesse est; videlicet ut subtiliter & venustè doceat, ut leuiter & temperatè delectet, ut grauiter & copiosè commoueat.

Hæc ut alius melius, quam alius, concedendum est: verūm id fit non genere, sed gradu.

Melius] *adde tu verbū præstet. Id fit non genere] diuerso, neque in diuerso genere. Sed gradu] quod idem. lis verbis antea dixit: non genere differunt, sed in eodem non sunt pares.*

Optimum quidem vnum est, & proximū, quod ei simillimum. Ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterrimum.

Non enim possunt genere differre, qui in eodem genere versantur. Optimum] *aut eloquentia, aut Oratoris genus. Proximū] optime. Simillimum] quod maximè ad illius formam accedit. Deterrimum] contrariorum enim (ut dialectici loquuntur) eadem est ratio. nam vnius perspecta vi, alterius quoque statim na-*

tura cognoscitur. Optimo autem pessimum aduersatur.

Nam quoniam eloquentia constat ex verbis & sententiis, efficiendum est vt purè & emendatè loquères, quod est Latine, verborum præterea & priorum & translatorum legegãtiam perfec, iamur: in propriis, vt aptissima eligamus; in translatis, vt similitudinem sequuti verecundè vtamur alienis.

Præterea idem probat ex partibus eloquentia, quòd Oratoris non sit nisi vnum perfectum genus, in quo laudes omnes insunt. Sanè omnis oratio constat ex his (vt ait Fabius) qua significatur, & his qua significant, hoc est, rebus & verbis: illa enim significantur, ista significant; neque verba (vt cum Cicerone dicam) sedem habere possunt, si rem subtraxeris; neq; res iumen, si verba semoueris. Res Cicero hoc loco sententias vocat, nimirum animi sensa, qua videlicet animo & mente quisq; concipit atq; intelligit. Verborũ autẽ ratio (eodẽ Cicerone multis in locis & Fabio præcipiẽte) tũ in simplicibus, tũ in cõiunctis posita est. Simplicia esse debèt Latina, & propria Romani sermonis, nõ barbara, aut peregrina; perspicua, qua & vsitata sunt, & rē propriè declarãt; nõ ambigua, vel obscura; figuris ornata, nõ inculta; rei, qua de agitur, apta, non inepta, qua nec conueniãt, neq; vllam energiam siue efficaciam habeãt. At in cõiunctis seruanda est consecutio, ne generibus, numeris, temporibus, personis, casibus perturbetur oratio. qua Latine loquẽdi præcepta (vt scribit Cicero) puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio ac ratio litterarum alit, aut consuetudo sermonis quotidiani, ac domestici libri confirmant, & lectio veterum Oratorum & Poëtarum. Studendum est etiam perspicuitati, vt ea, qua dicimus, intelligantur; ne sit ambiguus sermo, nõ nimis longa verborum continuatio, non discerpta sententia.

Lib. 3. cap. 5

In De Oratore, lib. 3.

In De Oratore, lib. 3.

non prepostera tempora, non confusa persona, non perturbatus ordo. Tertia virtus locutionis est, ut quibusdam quasi luminibus figurarum illustretur, ac lenis sit & equabilis, & quasi quendam numerum versumq; conficiat. Nam ut simplicium, sic etiam coniunctorum verborum suus est ornatu: & quas Latini figuras, Graeci, quasi gestus, σχήματα vocant. Ultima eius virtus est, ut rerum & personarum dignitati consentiat, quod decorum sapientia cernitur, qua fundamentum est eloquentiae cuius rei gratia tria genera dicendi facta sunt, quae nos breuiter antè perstrinximus. Haec quae dicta sunt, opinor, iam melius Ciceronis sensum aperient. Purè] sine villo peregrino verbo, aut barbara coniunctione verborum. Emendatè] sine solœcismo, qui aut genere, aut numero, aut persona, aut tempore, aut casu inquirat orationem. Quod est Latinè] atq; haec prima virtus orationis est. Propriorum] propria sunt, quae sunt aut esse possunt eius rei, quam significari volumus, ac quae habent cuiusque rei propriam significationem; quae (ut inquit Fabius) id significant in quod primum denominata sunt, & (ut ait Cicero) certa sunt quasi rerum vocabula penè vnà nata cum rebus ipsis. Translatorum] translata sunt (quemadmodum Cicero & Fabius docent) quae alieno quasi in loco collocantur, hoc est, quando verbum ex proprio loco & significatione in aliū locum transfertur; vel vbi deest proprium, ut necessitatis & inopia gratia dicimus gemmare vites, sitire agros, lactas segetes, luxuriosa frumenta: quibus quidem translationibus frequētissime omnis sermo vitur; vel vbi translatum verbum proprio est melius, cum aut maioris significationis causa transferimus, ut incensus ira, inflammatus cupiditate, effrenis libido, aut ornatu causa, ut flumen eloquentiae, orationis lumen, concionum procella.

Et licet verba multis aliis figuris ornentur, quàm metaphorâ, tamen translata maiorem præ ceteris & suavitatem & splendore afferunt. Elegantiâ] nitorem, qui ex sordium absterfione fit: ex quo nonnulli tersum stylum vocant eum, qui cultus & elegans est. Quæ sit autem in vtrisque elegantiâ, docet cum inquit, In propriis, ut aptissima eligamus] ne sint obsoleta, neq; sordida, neq; humilia, sed usitata, significantia, plena, quæ inquam vel optimè sonant, vel rem maximè explanat. Et id maxime proprium verbum est, quo nihil inueniri potest significantius. In translatis, ut similitudinem sequuti verecundè utamur alienis] etenim metaphora verbum à genuina & propria significatione per similitudinem transfert ad non propriam. Quare (ut apud Ciceronem inquit Crassus) si translatio simile nihil habet, repudiatur; si agnoscitur, similitudo, delectat. At porro translatio neq; re maior, neq; minor, neq; humilis, neq; sordida, neq; dura, neq; obscura, neq; nimis frequens esse debet; sed ea Verecundè] neque frequentius, neq; temerè & audacter utendum est, quoniam alienam significationem mutuo accipimus. Profectò ut propria clarâ & perspicuam, sic translata verba comptam & ornatam orationem efficiunt. Atq; hæc pertinet ad inuentionem, electionemq; verborum; illa verò ad rerum.

In De Ora-
tore, lib. 3.

Sententiarum autem totidem genera sunt, quot diximus esse laudum. Sunt enim docendi acutæ, delectandi quasi argutæ, commouendi graues.

Laudem appellat perfectionem officij. Sunt enim] idem etiâ Fabius monet, ut in docendo acumen, in in-
terconciliando lenitas, in monendo grauitas videatur. Acutæ] id est, perspicaces, & quæ facillè in animum penetrant, & inherent. Quasi argutæ] argutum solers significat & acutum, ad delectandum enim valent sententiæ

Lib. 12. ca. 10

tentiæ

zientia non omnino arguta, sed quadam cum solertia lenes.

Sed & verborum est structura quædam duas res efficiens, numerum, & lenitatem.

Redit ad verba, quorū est non solum electio, sed etiam consideranda coniunctio: qua duas res facit spectantes ad ornatum, numerum, & lenitatem. Structura] collocatio. Numerum] numerus, quem Græci ποδίων vocāt, est (vt inquit Cicero, & nos antè explicauimus) quidquid sub aurium mensuram cadit: vel, vt alij finiunt, temporum ordo, celeris, inquam, vel tardi motus cōsensus. Nam tempus est minima vocis mensura: mensura verò vocis alia breuis est, alia longa. Vocum certa dimensio concinnum facit, siue aptè cadentem orationem. Debere autem numerosam vel concinnum orationem esse, sed carentem versu; Aristoteles, Cicero, Fabius atq; omnes rhetores præcipiunt: vt eius forma nec ἐμυστρῶσι ποῆτικῆ similis, nec ἐποδίων, hoc est, vt proximè ad numeros accedat, non tota è numeris constet. Vitiosum est enim in soluta oratione carmen facere; sed summa laude & admiratione dignum est ad suauem quædam sonum aptis intervallis orationem distinguere. Quamobrem Orator tantum spatia temporum considerat, vt rectè & suauiter procurrant; non autem ordinem; quo præscriptos pedes vincit inter se poëta, qui arctiore se lege coercuit. Numeros aures ipse metiuntur, vt sentit Cicero, ne aut non cōpleas verbis, quod proposueris, aut redundet: & (vt idem inquit alio in loco) ne vt procurrat longius, nec tardius subsistat oratio. Idemq; alibi, Aures, vel animus aurium, nuntio naturalem quandam in se continet vocum omnium mensuram. Itaq; & longiora, & breuiora iudicat, ac perfecta & moderata semper expectat: mutila sentit quadam, & quasi decurtata;

quibus

In Oratore.

In Partit.

In De Oratore, lib. 3.
In Oratore.

quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur: productiora alia, & quasi immoderatus excurrentia; quæ magis etiam aspernantur aures. sed non est nostri operis docere quibus maxime numeris Oratoris oratio vinciat, & qui in principio, qui in fine, qui in medio potissime probentur: de quibus Cicero multis in locis copiosissime disseruit. Lenitatem] æquabilitatem, quam facit verborum concursus neq₃ asper, neq₃ hincius, sed (ut docet Cicero) quodammodo coagmentatus, & lenis. Itaq₃ videndum ne concurrant vocales; ut illud Baccaeneæ impendebant; ne asperiores consonantes inter se commissa rixentur, ut Ars Studiorum, ne sequens dictio ab ultimis litteris precedētis incipiat, ut O fortunatā natā, ne eadem littera frequentetur, ut O Tite tute tate tibi tanta tyranne tulisti; ne continua sint cadentia similiter, & desinentia, & declinata, ut Flētes, plorantes, lacrymantes & miserantes. Postremo fugienda sunt plura simul monosyllaba, plures dictiones breves aut longæ, nomina iuncta nominibus, verba verbis, similis similibus, atq₃ insuavis eiusdem dictionis repetitio, & verborum vitiosa traiectio longaq₃ continuatio, ut lenis & æquabilis fiat, ac dulciter fluat oratio. quæ à Fabio Quintiliano & ab authore ad Herennium fusius precipiuntur. Nec solum verba. sed

In De Oratore, lib. 3°

Lib. 5. cap. 4°
Lib. 4.

Et sententiæ suam cōpositionem habent ad probandam rem accommodatum ordinem.

Compositionem rerum ipsemet ordinē appellat. Rhetores omnes proprio artis vocabulo dispositionem. Ad probandam rem] ordo, qui docetur ad faciendam fidem, is videtur esse, ut primum firmiora, deinde leniora, postremo argumenta firmissima, velut triarij, in ultima acie collocentur. Et quidem præcepta dispositionis multa sunt, sed in singulis causarum generibus accommodatius

In Partit.

modatus illa traduntur: velut in demonstratio genere, in quo aut laudamus aut vituperamus, triplicem factorum collocationem Cicero instituit, ut aut temporum seruentur gradus, aut generum distributiones, aut gratia varietate unumquodq; distinguatur: in deliberatio suafori haec duo confirmanda sunt, ut & utile esse, quod suadet, ex fine demonstrat, & posse fieri ex causis; dissuasori horum alterum labefactare satis est, aut utile non esse, aut fieri non posse: in iudiciali vero quid in coniectura, quid in definitione, quid in qualitate, quid in legalibus questionibus vel accusatori vel reo sequendum sit tam multa ac tam copiose Rhetores praeceperunt, ut huius generis gratia tantum scripsisse videantur. Quae praecepta dispositionis natura vim adiuvant; sed nisi adsit prudentia, nulla est omnis praeceptorum traditio. Haec enim pars eloquentiae maiorem praeteris prudentiam iudiciumq; requirit. Nunc vero illud dubitationem aliquam afferre videtur, quod Cicero cum dixit, ad probandam rem, videtur motus oblitus fuisse. verum ordo, qui ad faciendam fidem spectat, idem etiam quibusdam ornamentis & amplificationibus interpositis ad motum valet, qui porro motus a fide separari non potest; at fides sine motu esse potest.

Sed earum omnium rerum, ut aedificiorum, memoria est quasi fundamentum; lumen actio.

Sanè in Partitionibus Cicero ex rerum & verborum inuentione & collocatione quinque partes eloquentiae clarius, quam hoc loco deduxit. Nam inuentione rerum, & dispositio duas per se partes efficiunt, cum ratione & tempore disiunctae sint: verborum autem inuentione & collocatio, cum eodem sint tempore, nec intelligentia separantur, dumtaxat vnam partem constituunt, quae elocutio proprie dicitur. Quod autem quartum locum actioni

actioni dederit in partitionibus, quem hic, sicut omnes dicendi magistri, memoria tribuunt, non inscienter factum existima: nam actionem illic voluit eam intelligi, quae domi exercetur, ac memoria simul commēdat, non eam quae se foris, atque vnā secum reliquas partes ostendit. Quinque igitur sunt partes, quibus constat eloquentia, Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, & Actio. quas nonnulli rhetoricae partes appellant, quod illarum praeceptiones vniuersam benedicendi artē complectantur: alij Oratoris officia, quod Orator ad persuadendum ex se illa prestare debeat. Earum omnium rerum] tam sententiarum, quam verborum. Etenim, quidquid est, aut sub intelligentiam cadens, aut sub sensum, res dicitur, proprius tamen, quod aut cerni, aut tangi potest, corpus nominatur. Memoria est quasi fundamentum] Est enim memoria rerū & verborum dispositionis firma animi perceptio: quocirca dicitur thesaurus & custos omnium partium orationis. Quae ut sit non contemnendum beneficiū natura, certè etiam exercitatione, velut aliae partes, augenda, & artificio confirmanda est. Constat autem artificiosa memoria tū locis, quae vel natura perfecit, vel manus absoluit; tū imaginibus, quae sunt rerū effigies & simulacra. ideoq; Ciceronis sententia litteratura persimilis in dissimili genere, & quodammodo germana est. Nam ut litteratura cera indiget (veteres enim in cera scribere solebāt nondum inuento papyri vsu) & notis, quae in cera imprimuntur; sic confectio memoriae, tanquam cera, locis vititur, & in his, velut litteras, imagines collocat. Lumen actio] à gestu actio dicitur, à voce pronuntiatio: sed habet utrumq; nomen communem significationem: finiturq; esse verum & verborum cum dignitate moderatio. Lumen Cicero appellat, quia reliqua sepulta, & quasi

De Inuent. 12
Ad Heren. 32
Fab. lib. 11,
cap. 3.

In Partib.

quasi

quasi in tenebris iacerent, nisi actionis lumen accenderet: rectè quoque eloquentiæ comitem vocaueris; quoniã quo modo dicatur, id est (inquit Cicero) in duobus, in agendo, & in eloquendo. Est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia, cum constet è voce atque motu. Actantum illa valet, ut pleriq; viri eloquentes actionis deformitate infantes, contra infantes indifferi & ineloquentes actionis dignitate eloquentes Cicerone teste putati fuerint. Itaq; non immeritò Demosthenes illi primas, secundas, & tertias adscripsit; quòd eloquentia sine actione nihil, contra actio sine eloquentia plurimum possit. Quamobrem intellige Oratorem à Cicerone dici non orationum modò compositorem; qua significatione Isocratem ritè vocaueris Oratorem, sed causarum auctorem, qui in senatu, foro, iudiciisq; versatur. Et ut ea, quæ diximus, ad Oratoris officia reducamus, primùm sententiæ inueniendæ sunt ad docendum acuta, ad deletandum quasi arguta, ad mouendum graues; tum disponenda ad faciendam fidem & motum in suo quoque genere causarum accommodatè; ipsa quoque dictionis forma, cum docendum est, subtilis, cum interconciliandum, temperata, cum permonendum grauis esse debet.

In Oratore. Ad hæc volet eloquens (ut Ciceronis verba referamus) contèta voce grauias, submissa lenias, temperata mediocrias dicere apto corporis gestu & vultu. Omnium autem quasi fundamentum & custos est memoria, sine qua cuncta corruerent.

Ea igitur omnia, in quo summa, erit Orator peritissimus; in quo media, mediocris; in quo minima, deterrimus.

Itaque concludit vnã esse perfectã eloquentiæ formam, quam alius melius, quam alius imitatur. Vnde gradus sunt in eloquendo plures pro hominum ingenio

& facultate; ipsa vero perfectio una. Quam sententiam illis verbis ante expressit, Optimum quidem unum est, & proximum, quod ei simillimum. ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterrimum. Summa] optima, perfectissima, in summo gradu. Reti-
tillinius] praestantissimus in dicendo artifex.

Et appellabuntur omnes Oratores, ut pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter se, sed facultatibus different.

Simile & re, & appellatione adducit argumentum. Nam ut pictores dicuntur etiam mali, neq; a bonis & a-
lioribus & optimis specie differunt, cum eandem artem exerceant; sed facultate; sic Oratores non genere & appellatione dissimiles inter se sunt, sed gradu, alioquin si genere differrent, ut Menander Homeri similibus esse noluit, sic Lysias Demosthenis esse nolisset. At se-
cus est.

Itaque nemo est Orator, qui se Demosthenis si-
mitem esse nolit: at Menander Homeri noluit, ge-
nus enim erat aliud. id non est in Oratoribus.

Quod ab Oratoris tribus officiis, & eloquentia quin-
que partibus, quae Oratoris officiis deseruiunt, probatum est. Demosthenis] omnium optimi, quo nihil potest
cogitari perfectius: & quo Cicero ne Athenas quidem in Oratorr.
ipsas magis credit fuisse Atticas. Similem esse] Nam
summum; & optimum ab omnibus per se expectum.
Menander] Atheniensis, qui nome comediae multa e-
didit argumenta, quorum aliquot Terentium conuertit.
Homeri] poetae heroicis, cuius duo extant, praclarissime
poemata Ilias & Odysea, eius laudes ab omnibus pas-
sim celebrantur. Genus enim erat aliud.] Menanderi
comicum, Homeri epicum, quae genera quantum in or-
se differunt, satis ante est ensum est: cum aliud actio generis
C Iustres

Iustres inuitetur, aliud humiles; aliud grans, aliud gracili oratione utatur; atque illius numeri heroici, huius sint iambici.

Aut etiam si est, ut alius grauitatem sequens subtilitatem fugiat; cōtra alius acutiorem se, quā ornatorem velit; etiam si est in genere tolerabile, certē non est in optimo.

Quia varia sunt hominum ingenia, non eadem res quemq̄, delectat, nec possunt eadem omnes. Grauitatem sequens] sicut Pericles, qui natus ad res grandes, nūquam se uoluit ad humiles demittere. Acutiorem] sicut Lysias, qui se ad minutas causas limauit. Ornatorem] id est grauiorem. ornatus enim proprius est generis dicendi grans. In genere] seu modo dicendi. Tolerabile] carens vitio & reprehensione. Non est in optimo] genere, & perfecto: quod non modo vitio caret, sed laudem etiam habet, & admirationem vniuersam eloquentie.

Siquidem quod omnes laudes habet, id optimum est.

Probat quod dixit à definitione optimi. Quod enim perfectissimum est, idem est optimum, & summum, in quibus sunt omnia; cui uero aliquid abest, id neq̄, summum, neque optimum, neque perfectum dixeris. Esse uero tres Oratoris laudes docere, delectare, permouere, sententiis acutis, quasi argutis, & granibus, uerbis etiam Latinis, puris, emendatis, propriis, illustribus, aptis, structura sua lenitate, & numerum quendam efficien-ribus, cum decente corporis gestu & uultu, uoceq̄, submissa, temperata contenta, seruato in omnibus decore, quod est munus proprium sapientia, iam demonstratum est.

Hæc dixi breuius equidem, quā res petebat, sed ad id quod agimus, non fuit dicendum pluribus.

Vnum

Vnum enim cum sit genus, id quale sit quaerimus.

Haecenus probavit vnum esse genus eloquentiae perfectum: quod vero illi simile in hominibus inventum fuerit, deinde monstrabit. Et quoniam instituerat non eius naturam vniuersam explicare, sed illi simile aliquod ostendere, quod in hominibus agnosceretur, excusat se, quod breuius ista dixerit, Quam res petebat] rei natura, quam tamen in Oratore ad Brutum doctissime & elegantissime expressit. Ad id quod agimus] agit autem id, ut cum sit vnum multis laudibus cumulatam eloquentiae genus, illi Atticum simile esse intelligatur.

Est autem tale, quale floruit Athenis.

Id est Attico simile. Porro tria genera dicendi nonnulli per gentes & nationes diuiserunt, atque adscripserunt Asianis ubertatem, Atticis tenuitatem, Rhodiis mediocritatem. Atque illud Asianis accidisse idcirco putat Fabius, quoniam cum Graecae linguae proprietatem ignorarent, Graeco sermone in Asia civitates influente, circumlocutionibus uterentur; atque inde factum, ut illorum sermo nimia ubertate redundaret. Verum Athenienses, quorum erat lingua proprietatis, quod sine vlla vitiosa abundantia limati essent, habiti sunt tenues & pressi. At Rhodii interiecti medijs quidam, neque inflati Asiano sermone, neque Attico emulsi indicati sunt. Sed non recte sentiunt. Nam Asiani reprobantur, quoniam illorum sermo è fonte puro non emanat; Atticum vero genus idcirco optimum est, quia est purum, tersum, & elegans, neque solum pressum, sed etiam quando res postulat, graue & temperatum. Et enim (ut sentit Cicero) eloquentia moderatrix semper fuit auditorum prudentia, proinde quorum aures teretes & religiose

Lib. xij.
cap. x.

In Oratore;

religiosa fuerunt, ut inepta & inornata resisterent; qui horum iudicio commendati sunt; eos proculdubio credendum est benedixisse. at qui huiusmodi fuerunt. Arbeniensium aures & iudicium, ita ut nihil possent nisi incorruptum & elegans audire. Igitur qui se ad Atticorum aures sinceram & prudentes accommodarunt; & benedicere existimati sunt, & Atticis. Quamobrem de hoc nomine melius sentiunt; qui Atticis dicere ducunt esse optime dicere.

Ex quo Atticorum Oratorum ipsa vis ignota est, nota gloria.

Vis] facultas & virtus. Gloria] nomen & celebratio. Quis enim Oratores illos Atticos Demadem, Eschynem, Demosthenem aliosq; permultos non sentit ubique laudari? at quotus quisque illorum vim Atticam intelligit?

Nam alterum multi viderant, vitiosi nihil apud eos; alterum pauci, laudabilia esse multa.

Hinc contra eos disputare incipit, qui Atticis dicere putabant esse tantummodo enucleate & eleganter dicere. Hi partim recte iudicabant, quod in Attico nihil insolens aut ineptum esse existimarent, partim fallebantur, quod solam remissitatem Attici esse censerent; cum ornate, graviter & copiose dicere Atticum sit; aut ne sit Eschynes, neve Demosthenes Atticus. Alterum] refertur ad id, quod sequitur vitiosi nihil] neque in verbis, neque in sententiis, id quod valet ad gloriam. Pauci] nimirum periti: quorum semper magna est paucitas. Laudabilia esse multa] ut subtilitatem & acumen, aequalitatem & dulcedinem, gravitatem & cultum, atque energiam orationis.

Est enim vitiosum in sententiis, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subinfusum est.

Ostendit

Ostendit vitia evitata ab Atticis. primum in sententiis, ac inde in rebus. Absurdum] ineptum & absolum, ac sibi ipsi repugnans. Alienum] disjunctum, minimèq; coherens. Non acutum] nō subtile, non perspicax, sed stolidum & quasi obtusum. Subinsulsum] aut paucos, aut nullos quasi sales & lepores habens.

In verbis si inquinatum, si abiectum, si non aptum, si durum, si longè peritum.

Inquinatum] sordidum, quale curia stercois Glau-
cia. Abiectum] humile, res dignitate non adæquans,
ut illud, In cista vestem mures, rosæra Carilli.

Non aptum] sine improprium, quod Greci *καταρ* vocant, cuiusmodi est sperare pro timere, cum speramus bona,
timeamus mala, siq; aut plus, aut minus, aut ipse significans.

Durum] quod vel non bene sonat, ut Cicerani bre-
tita, & hecitasudo vitium, durum, videtur, vel quod
minus commodè transferitur, ut illud est, Jupiter liber-
na, sana nima conspuit, abies.

Longè peritum] quod
longè translatum est, ut hoc, campo pacis fuit hui, bel-
li montes excitavit. Pererat enim à tranquilla ans ten-
bato mari duci, translatio. Neque solum in simplicibus
verbis est vitium, sed etiam in compositis, si quid nō est
consequens. Quam rem quippe pueri non procerimise
Cicero, & in sententiis quoq; auditæ peccatum. Cui
quid loco non paritur, cuius rei longa esset ad difficilis
explicatio, sed nihil ad id, quod nunc agitur, pertinet.

Hinc vitauerunt ferè omnes, qui aut Attici mi-
miserant, aut dicuntur Attici in modo, ut dicitur
Hec Jurehorum, & sententiis nunciat. Nec non hoc
primum est in laude possum Atticorum, quod incor-
rupti sunt, & elegantes, neque ulla vitia maculati. Et
Sed quatenus valuerunt sani, & sic dicitur max
habeantur, sed ita, ut palæstricè spariati in Xisto

De Natur.
Decorum. r.
v. dil. xxiiv
.ix. q. 60

38 IO. ANT. VIPERANI COMMENT.
ut liceat, non ab Olympiis coronam petant.

Hos Oratores, qui vitia quidem vitarunt, quod est proprium Atticorum, sed laudabiles virtutes non habuerunt, appellat sanos & siccos, quia sunt bona valetudinis & graciles, verum sine viribus, sine lacertis, sine sanguine colorisq; suavitate; ac similes dicit iis Athleticis, qui possunt palestricè in Xysto spatari, hoc est, minutas causas agere, non autem ab Olympiis coronam petere, & in magnis gravibusq; causis auditorum assensionem captare. Sani] sine vlla agilitudine, seu vitio, est autē vitii quævis mala vel animi vel corporis affectio; quod ad orationem quoque transfertur. Sicci] tenues seu graciles, qui robusti non sunt, & in dicendo minime obere & copiosi. Sed ita, ut liceat] propter bonam valetudinem possunt. Ut palestricè spatari in Xysto] id est ambulare palestritarum more in Xysto, hoc est, in minoribus causis versari. Xystum & Xystus apud Græcos idem significant, nimirum stadium cæcum, in quo perhiberna temporis Athleta exercebatur: ac Latini Xystos vocant porticus tectas, in quibus se Athleta perhibentem exercebant: Xysta vero subsidiales ambulatio- nes, in quibus sudo celo suas exercebant palestras. Palestra vero tectata est, qua membra exercentur. Ab Olympiis] Olympia ludi sunt in Fosis Olympici honore instituti, qui quinto quoque anno celebrabantur apud Elis in Helide regione: quo ad spectandum omnes ferè Græci populi confluxerunt. In quod certamine qui prodibant, non solum integri hoc sani, sed etiam robusti ad valetes erant quib; magis placere, suavitatis quidam coloris studioque mirantur. Coronam] dabatur autē victori alex corona, qua deo miles scripseris, præsertim qui vincit Olympiæ cômeteris illustratur. Cuiusmodi athletæ Cicero magnificos Oratores confert.

Vicru. lib. v. cap. xi.

Qui

Qui cum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quaerunt, quandam etiam suavitatem coloris, eos imitemur, si possimus.

Monet ut eos Oratores imitemur, qui cum careant omni vitio] omni prauitate. neque enim aliud est vit. n. quam prauitas, & quod ante diximus, mala quaedam affectio. Carere autem omni vitio est bona valetudine esse. Et quia metaphoricè loquitur vel ad explicandam, vel ad emolliendam metaphoram addit quasi. Vires] robur, siue efficaciam. Lacertos] brachiorum nervositate. orationis verò nervi sunt argumentationes. Sanguinem] copiam & ubertatem. Quandam etiam suavitatem coloris] quae à Venere venustas dicitur, pulchritudinem ipsam perficiens. orationis autem suauitas est ornatu numerus & aequabilitas. Si possimus] non enim omnia possumus omnes; neque eodem pacto à natura comparati ad rem quâlibet omnes sumus.

Sin, minus illos potius, qui incorrupta sanitate sunt, quod est proprium Atticorum, quam eos, quorum vitiosa abundantia est, quales Asia multos tulit.

Quod si magnificos Oratores imitari non possumus, quia nos ad tantam excellentiam natura non sumpsit, quod possumus nostro studio eos imitemur, Qui incorrupta sanitate sunt] hoc est sani, sine vilo vitio, sed bona valetudine. Quod est proprium Atticorum] mirum vitiosi nihil habere, quanquam non est hoc solò Atticorum. nam illi etiam grauitè & ample dicunt. Vitiosa abundantia] ea copia reprehenditur, quae insolenter inflatur & turget, ac temerò & inconsulto redundat, & depascenda quasi luxurians feges est. Quales Asia multos tulit] ut Cariam, Phrygiam, Mysiam, quorum meminit in Oratore Cicero. Quare Asiaticum dicendi genus

vitiolum est inflatum & tumidum. Atque malis est sine vitio gracilem esse, quam male corruptum.

Quod cum faciemus (si modo id ipsum assequemur est enim permagnum) imitemur, si poterimus, Lysiam, & eius quidem tenuitatem potissimum.

Profecto ut in vita, sic etiam in oratione aliquos est necesse nobis proponamus, quorum studiosi esse velimus, alioquin velut absque rectore euagaretur & erraret oratio. Vbi considerandum est, quem eligamus, quid imitari velimus, & quantum. Itaque cum ad tenuem sed elegantem dicendi rationem vim nostram accommodare studemus, quod ad maiora nati non sumus, aut certe non liceat per opportunitatem condendere, Lysiam nobis ad imitandum proponamus hoc in genere praeclarissimum, ac Ciceronis sententia venustissimum ac potissimum: neque omnia quae in Lysia sunt imitabimur, sed eius tenuitatem potissimum, qua ceteris excelsit. Id enim in quoque imitari debemus, quod in eo maxime laudatur. (si modo id ipsum assequemur. Est enim permagnum.) quod antea poterabile in genere dixit, si universa rei per se spectro spectaretur, hic hominum viros & facultate animadvertens permagnum esse affirmat. & qui in aliquo genere excelluerunt, boni Oratores habiti sunt. Lysias unus est decem, qui in Graecia floruerunt, Oratoribus fuit, Cephalii filius, natus Athenis, Syracosis oriundus, in dicendo, tenis & limatus, quem qui audiunt, quantum ipsi infantes sunt, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam (ut ait Cicero) orationis subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse dei imitatio, sed nihil est experienti minus. Est enim non plurimum sagacitatis est, & ante habeat iudicium aliquem oportet, ut etiam si maximis viribus careat, sit (ut ita dicam) in oratione valitudine. Scire igitur distinet, si modo

Fab. lib. x.
cap. xj.

In Oratore.

modò id ipsum assequemur. est enim per magnam.
Habes quem in humili genere imiteris, nempe Ly-
siam, qui magnum in hoc genere nomen adeptus est: &
quid, nimirum eius tenuitatem.

Est enim multis in locis grandior: sed quia &
 priuatas ille plerasque, & eas ipsas aliis, & parua-
 rum rerum claufulas scripsit, videtur esse ieiunior.
 quoniam se ipse consulto ad minutarum genera cau-
 sarum limauerit.

Idcirco eius tenuitatem imitari potissimum debe-
 mus, quia licet interdum sese erigat, tamen in eo subti-
 litas est maxime admirabilis: qui de industria se ad
 minutas causas composuit & limauit. Decet autem in
 aliquo id imitari, in quo ipse ceteris excellit. Priuatas
 causas in priuatis positas disceptationibus non suscepit
 ipse, cum aliis dedit agendas; cum Oratorem adhibere
 non liceret, sicut legimus Socrati, dum in carcere esset,
 elegantissimam orationem obrulisse. Claufulas] circui-
 tus, vel periodos: Et paruarum rerum breues sunt &
 angustæ periodi, ut contra magnarum & grauium gran-
 des & longi ambitus. Ieiunior] siccior, sicca verba & co-
 piofum opponitur. Ad minutarum genera causarum
 limauerit] ad priuatarum & paruarum controuersi-
 rum genera formasque potuerit. A fabris sumpta me-
 taphora est. Unde mihi non probatur, qui dicendi cha-
 racteres non e rerum natura, sed ex ingeniorum vici-
 scribit: cum dicantur characteres orationis, hoc est, ve-
 rum, que oratione explicantur, imagines. Quod autem
 quis ad grauitatem sit magis natus, & aptior, aut ad
 tenuitatem, concedendum est: sed in vitio erit, si aut hu-
 milita grauitate, aut grauiam humiliter dixerit. Ad id
 autem quisque vim suam intendat, ad quod se magis
 idoneum cognoscit.

Quod qui ita faciet, ut si cupiat vberior esse non possit, habeatur sanè Orator, sed de minoribus.

Minores sunt Oratores, qui minores causas siccè & submissè agunt: nec se possunt ad gravioras erigere.

Magno autem Oratori etiam illo modo sepè dicendum est in tali genere causarum.

At magnus & perfectus Orator etiam ad humiles & priuatas causas orationem attenuat. Sæpè] quia sepe ad illum deferuntur. tantum ergo Oratori prestat Orator.

Ita fit ut Demosthenes certè possit submissè dicere, elatè Lysias fortasse non possit.

Certè] affirmantis est. nam quod possit submissè dicere declarat eius contra Leptinem oratio. Fortasse] non enim probari potest ullo exemplo, quod istud possit. & facilius est de paruis rebus submissè, quàm de magnis elatè dicere.

Sed si eodem modo putant exercitu in foro, & in omnibus templis, quæ circum forum sunt collocato dici pro Milone decessisse, ut si de re priuata ad vnum iudicem diceremus, vim eloquentiæ sua facultate, non rei natura metiuntur.

Captata occasione ex magni Demosthenis & Lysie minoris Oratoris comparatione, ostendit à decore, quod in principio proposuerat, unum esse perfectum Oratorem, illumq; dicendi formas pro verum conditione variare. Est autè decere quasi aptè esse, cõsentaneumq; i&pori, & persona & rei: cuius decori ignoratione nõ salum in vita, sed etiam in poëmatibus, & oratione peccatur. Oratori verò videndum est non solum in sententiis, sed etiam in verbis quid deceat; nec in omnimodo genere, verum etiam in omni parte causarum. Quam enim, inquit Cicero, indecorum est, de stillicidio cum apud

unum iudicem dicas, amplissimis verbis & locis uti
 communibus: de maiestate verò populi Rom. summis-
 se & subtiliter? Non omnis fortuna, non omnis bonos,
 non omnis autoritas, non omnis etas, nec verò locus, aut
 tempus, aut auditor orationis, eodem aut verborum genere
 tractandus est, aut sententiarum: semperq; in omni par-
 te orationis, ut vita quid deceat est considerandū: quod
 & in re, de qua agitur, positum est, & in personis & eos-
 rum qui dicunt, & eorū qui audiunt. Et Fabius Quin- Lib. xij.
 tilianus inquit, Plures sunt eloquentiæ facies, quibus cap. x.
 Orator utetur, ut res exiget; nec pro causa modo, sed
 etiam pro partibus cause. Nam ut non eodem modo pro
 reo capitis, & in certamine hereditatis dicitur; & sen-
 tentiarum in senatu, & concionum, & privatorum con-
 siliorum servatur discrimen: ita in eadem oratione ali-
 ter conciliatur, docetur, monetur; partibus etiam ora-
 tionis proœmii, narrationis, confirmationis, & perora-
 tionis mutatis colorere. Longa res, & subtili disputatione,
 & copia orationis dignissima, sed in Oratore multis à
 Cicerone tractata est. Ergo in causa Miloniana, in qua
 de necē P. Clodij agebatur, in foro dispositis militibus à
 Cn. Pompeio iussu Senatū, & in templis, quæ circa fo-
 rum erant, ut Saturni, Castoris, & Pollucis, & si quæ
 erant alia, non servasset Cicero decorum, si eodem pacto
 dixisset, ut apud unum iudicem de quaestione privata.
 Quod si quis eodem pacto dicendum arbitrat, is quid
 ipse possit considerat, non quid eloquentia natura postu-
 let: quæ perit pro ratione decori, ut ne omnis locus, tem-
 pus, auditor eodem verborum genere tractetur, & sen-
 tentiarum. Exemplo esse potest ipsamet pro Milone
 Ciceronis oratio, artificio & ornatu cunctis admira-
 bilis.

Quare quoniam nonnullorum sermo iam incre-
 buit,

buit, partim se ipsos Atticè dicere, partim neminem nostrum dicere; alterum negligamus. Satis enim hic res ipsa respondet, cum aut nō adhibeantur ad causas, aut adhibiti derideantur: nam si arrideatur, esset id ipsum Atticorum.

Nunc orationem in eos conuertit, qui, quod pressè & ieiunè dicerent, Atticè se dicere predicabant, imbecillitatem suam appellatione sanitatis obtegentes, & quòd eloquentie lumen asserre non possent, magni nominis umbra delitescere conantes, cumq; se Atticos predicabant, Ciceronem, tanquam Asiaticum reprehendebant: quemadmodum, alibi quoque se de sua copia & vbertate dicendi reprehensum Cicero refert, & Eabius his verbis testatur. At M. Tullium non haberemus Euphranorem, circa plurimum artium species præstantem, sed in omnibus, que in quoque laudantur, eminentissimum. Quem tamen & suorum homines, temporum incessere audebant, ut tumidiores, & Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in salubus aliquando frigidam, & in compositione fractam, exultantem, ac pene (quod prociui absit) viro molliorem. Sed illos, qui se Atticos vocabant, Cicero contempnendos putat, quoniam cum Atticorum sit affectuorem auditorum captare, nisi verò aut non eligantur patroni, aut derideantur ad causam adhibiti, satis res ipsa declarat eos malos Oratores, nedum Atticos esse. Derideantur, illudantur, vel explodantur. Arrideantur, cum resu, & hominum gratia accipiuntur, & laudentur. In derideantur, & arrideantur figura est verborum in eadem verbo ludens (ve Græca nomine utimur). Paronomasia.

Sed qui dici à nobis Attico more noluit, ipsi autem se non Oratores esse profitetur, si teretes aures habent, intelligensq; iudicium, tanquam ad pictu-

ram probandam adhibentur etiam in seij faciendi cum aliqua solertia iudicandi.

Sensus est, aut fallor, qui nolunt nos Atticè dicere aut ipsi Oratores sunt, aut non: si Oratores non sunt, dum intelligentes sint, quemadmodum ad probandam picturam adhibentur etiã pingendi ignari, qui polleant aliqua solertia, sic ipsi ad iudicandum de Attico more dicendi admittentur. Nam doceri poterunt, si quid aut laudent, aut vituperent, quod aut laudandum, aut vituperandum non sit. Quod etiam in poematibus, ut in picturis, atque in aliis compluribus, (verba sunt ista Ciceronis lib. III. De officiis; quæ, quod in huius loci declarationem facerent, iubenter apposui) vsu venit, ut delectentur imperiti, laudentq; ea, quæ laudanda non sint: qui iidem, quid in vnaquaque re vitij sit, nequeant iudicare; sed instructi atque docti à peritis facile desistunt à sententia. Teretes] rotundas, & perfectas, quæ apta & sonora sentiant, nec quicquam insolens aut ineptum accipiant. Ac Virgilius probum, & ex se aptum hominem, non aliunde pendentem, rotundum vocavit, hoc est, sapientem atque perfectum. Perfectio enim rotundi, firmitas: pro rei quadrati forma describitur. Securus, mundi instar habens, teres atque rotundus. Intelligensque iudicium] prudens & sapiens. Porro ad rectè iudicandum de eloquentia duo requiruntur, aurium sensus, quæ numerorum indices sunt, & mentis prudentia, quæ res & verba ab ineptis aptè discernit. Faciendi] pingendi. Solertia] vigore animi, & acumine, ac præstantia.

Si autem intelligentiam ponunt in audiendi fastidio, neque eos quicquam excelsum magnificentumq; delectat, dicant se subtile quiddam & politum velle, graue ornatumque continere: id verò desinant

desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos Atticè dicere, id est, quasi siccè & integrè.

Quod si Oratores se esse profitentur, & solo tenui dicendi genere delectantur, dicat quid ipsi possint, aut velint; neq; suo fastidio rerum intelligentiam, sed illarum natura desinant, nec sua libidine, sed illius virtute eloquentiam metiantur. At rectè quidem Cicero ad Brutum scribit, Tantùm nunc quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. Id est quasi siccè & integrè] declarat quid ex illorum sententia sit Atticè dicere; persistitq; in eadè metaphora sumpta à corporis valetudine, qua huc usque semper usus est. Siccus idem est, qui gracilis; integer, idem qui sanus. Equidem isti rectè sentiebant, quod in Attico nihil insolens aut ineptum reperiretur; sed quod Atticus foret is, qui tenuis & inornatus esset, non rectè sentiebant.

Et amplè & ornatè, & copiosè cum eadem integritate Atticorū est; quid dubium est, vtrum oratione nostrā tolerabilè, an etiā admirabilè cupiamus?

Tolerabilis est oratio, qua in aliquo genere tolerabili consistit carens vitio, & integra solùm; admirabilis verò, qua in sui admirationem audiētes rapit. Verum enim eloquentia (vt ait Cicero ad Brutum in quadam epistola scribens) sine admiratione nulla est. Efficiunt autem admirabilem eloquentiam (vt docet idē ad eundem scribens) duo in primis, si bene tractentur: alterum est iūvndū, incundum & come ad benevolentiam conciliandā paratū, ad naturas pertinēs, ad mores, & ad omnē vitæ consuetudinē; alterū raditūdō vehemens incitū atq; incensum, quo perturbantur animi & concitantur: illud leni equabili & suavi oratione, hoc amplè grani & vehemēte tractandū est. Quamobrem si bene dicere Atticorum est, erit etiā Atticorū nō solūm inte-

gre, seu cū eadē integritate, cūm opus fuerit, etiam copiosè & magnificè dicere. Nec quisquam est, qui nolit Atticorum Oratorum similem fieri, & orationem suam non solum tolerabilem, sed etiam admirabilem esse; hoc est, optimā. Quod contra eos dicitur, qui subtilitate contenti splendorem orationis & amplitudinē contemnebant: qua sola in aliorum admirationem venit Orator.

Non enim iam quærimus quid sit Atticè, sed quid sit optimè dicere.

Quasi dicat, etiā si ornate dicere non esset Atticū, tamen quia istud etiā ad perfectā eloquētia speciē, quam quærimus, pertinet, ample & magnificè quoque dicere studebimus. Quid sit optimè dicere] que sit eloquētia perfecta forma, quam ideā Plato vocat, ab ea, quam in hominibus videmus, abstracta: cui que simillima est, ea est optima: simillima verò est Atticorū Oratorū oratio. Que si ex perfecta illa, velut ex ore aliquo imago nō exprimeretur, laudabilis non esset. at quoniam exprimitur, proinde Atticè dicere est bene dicere, & qui Atticorum optimum imitatur, is procul dubio creditur optimè dicere. Igitur Attica eloquētia laus abipsis perfecta eloquētia similitudine ducitur: & optimū dicēdi genus nō malè antea dictū est tale esse, quale floruit Athenis.

Ex quo intelligitur, quoniam Græcorum Oratorū præstantissimi sunt ij, qui fuerunt Athenis, eorum autem princeps facilè Demosthenes, hunc si quis imitetur, eum Atticè dicturum & optimè: ut quoniam Attici nobis propositi sunt ad imitandum, bene dicere id sit Atticè dicere.

Qui fuerunt Athenis] in ea enim vrbe eloquentia maximè floruit. Princeps facilè Demosthenes] quoniam eo diuiniore, quis perfectior est? in quo virtutes omnes & laudes Oratoris extiterūt: se demittit & attollit quando

In Oratore.

quando vult, disputat subtiliter non minus quam Lyfius, argui è magis quam Hyperides, neque lenitate & splendore verborum Æschyni cedit. Multa sunt eius (ne à iudicio Ciceronis, & verbis discedam) tota orationes subtiles, vt contra Leptinem: multa & tota graues, vt quedam Philippica; multa varia, vt contra Æschynem; false legationis, vt contra eundem pro Cresiphonte. Iam illud medium quoties vult arripit, & à grauissimo discedens, eo potissime delabitur. Clamores tamen tum mouet, & tum in dicendo plurimum efficit, cum grauitatis locis vitur, quem qui imitabitur, Atticè dicet & optimè. Propositi ad imitandum] quos imitemur, quoniam ad eloquentia formam, quod saepe diximus, vim suam præ cæteris accommodauerunt.

Sed cum in eo magnus error esset, quale esset id dicendi generis, putavi mihi suscipiendum laborem vtilem studiosis, mihi quidem non necessarium.

Id dicendi genus] nempe Atticum, quod plerique (vt antea retulimus) gracile, siccum, & tenue solum esse censebant. Vtilem studiosis] nam duorum præstantissimorum Oratorum exemplo quale sit, Atticum dicendi genus facile agnoscunt; simul & orationem ex vna in aliam linguam conuertendi libros addiscunt.

Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias Æschynis Demosthenisque: nec conuerti vt interpretes, sed vt Orator, sententiis iisdem, & earum formis tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimque seruaui. Non enim ea me annumerare Lectori putari oportere, sed tanquam appendere.

Primum

Primum explicat rationem, quam in vertendo Graecae orationes seruanit: dein de laboris sui fructum ostendit. Nobilissimas] longè optimas: ad quas spectatum tota serè Gracia conuenit. Commendat itaque primam orationes, & qua ille sint demonstrat. Inter se contrarias] Æschynis contra Ctesiphontem, & pro Ctesiphonte Demosthenis. Nec conuerti vt interpre] cuius officium est ex vna lingua in aliam ita vertere, vt singula verba verbis reddantur, quemadmodum quoque inquit Horatius:

Nec verbum verbo curabis reddere fidus

Interpres.

In arte poetica.

Sed vt Orator] Orare quandoq; est petere; vnde Oratores dicuntur legati, qui ad petendum aliquid mittuntur: quandoque est causam agere; vnde Oratores vocantur, qui in foro causisq; civilibus versantur: quandoque Orator eloquentem significat, nimirum copiosè & ornatè quavis de re dicentem. atque eloquentia idcirco causarum actuum propria videtur, quoniam ipsi primi orationem exercuerunt & expolierant. Itaque ab eloquendo Orator dicitur est, Græcè *πρῶτος*: quoniam hoc nomen apud Latinos magistrum artis oratorie significat, at qui in fictis causis ingenium & vires exercent, neque in aciem prodeunt, à quibusdam declamatores, à nonnullis Sophistis nuncupantur. Ergo vt Orator] qui verborum proprietati, copia & ornati studet, hoc est, eloquentia. Sententiis iisdem] seruat isisdem sensis, siquidè in vertendo hoc est in primis animaduertendum, ne sententia vel sensus immutetur. Earum formis tanquam figuris] quæ Græci vocant *οὐκ ἴσα*, quosdam quasi (vt ait Cicero) gestus. Nā quemadmodum verborum, sic etiam rerum sua sunt figuræ.

In Oratoria

D

quarum

Lib 9.

quarum ad probandum alia sunt aciores, alia ad mouendum aptiores; vt praeclare Fabius docet. Verbis ad nostram consuetudinem aptis] hoc est à nobis vsitatis, & in nostro more loquendi positis. Verbum pro verbo reddere] quod est interpretis, non conuersoris. Genus verborum] liceat mihi dicere qualitatē, quam Graeci ποιότητα vocant. Vim] quam Graeci δύναμιν appellant, vt non minor significatē rei vis in Graeco, quam in Latino verbo sit. Non enim ea me annumerare lectori putavi oportere, sed tanquam appendere] metaphora sumpta à vendentibus; quorum alij numerum, alij pondus earum rerum, quas vendunt, inspiciunt. qui verbum pro verbo reddunt, annumerare videntur; at qui sententiarum & verborum genera ac virtutes in vertendo seruant, ij recte appendere dicuntur. Tanquam] ad emolliendam similitudinem, si durior, & ad explicandam, si obscurior est, commodè huiusmodi aduerbia quasi, tanquam, velut, & his similia adhibentur.

Hic labor meus hoc assequetur, vt nostri homines quid ab illis exigant, qui se Atticos volunt, & ad quam eos quasi formulam dicendi reuocent, intelligant.

Ostendit quem studiosis fructum labor iste allaturus sit. Nam intelligent quid sit Atticè dicere, & cognoscent in nouis istis Atticis copiam & ornatum deesse, ac posse illos, immo etiam debere in tenuem dicendi formam & subtilem, non in amplam illam & admirabilem, in qua Graecorum praestantissimi Oratores excelsuerunt, includi.

Sed exortietur Thucydides: eius enim quidam eloquentiam admirantur. id quidem recte, sed nihil ad eum Oratorem, quem quaerimus. Aliud est
causa

enim explicare res gestas narrando, aliud arguendo criminari, criméne dissoluere; aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare.

Excludit modò genus dicendi historicorum, ab ea quam querit eloquentia forma. Quod etiam in Oratore ad Brutum his verbis scripsit: Ecce autem aliqui se Thucydidos esse profitentur, nouum quoddam imperitorum, & inauditum genus. Nam qui Lysiam sequuntur, causidicum quendam sequuntur, non illum quidem amplum atq; grandem, subtilem & elegantem tamen, & qui in forensibus causis possit præclare consistere. Thucydides autem res gestas, & bella narrat, & prælia, grauius sanè & probe, sed nihil ab eo transferri potest ad forensium usum & publicum. Id quidem rectè] nam compositionis studio, & dicendi artificio facile omnes historicos superauit, sincerus & grâdis rerum pronuntiator, habitus historie pater: qui de bello Peloponnesiaco historiam non minus prudenter & grauius, quàm verè scripsit. Sed nihil ad eum Oratorem, què quærimus] Oratorem antea diximus interdum eum intelligi, qui quauis de re eleganter loquitur, at verò hic eum Cicero intelligit, qui in foro causisq; civilibus versatur, cuiq; propositum est docendo, delectando, monendo persuadere. Quoniam verò Thucydides semper est densus breuis & instans sibi habens obscuras sententias & abditas, vix ut intelligatur, quod in oratione civili maximum vitium esset, nihil ferè ex eo in forensium usum transferri potest. Aliud est enim explicare res gestas narrando] quod est proprium historici. Aliud arguendo criminari, criméne dissoluere] quod est Oratoris in genere Iudiciali: quod duobus officiis constat accusatione & defensione. Porro huius maxime ge-

neris Cicero meminuit, quoniam in eo suas vires omnes & laudes eloquentia maxime explicat, & ostendat. Aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare] a diuersis officiis dissimilem debere vtriusq; orationem esse demonstrat. Vnde Oratoris, quia mouere affectus debet, & rapere in suam sententiam auditorem, gravis & vehemens est oratio; historici verò lenis & aequabilis, cui propositum modò est lectorem narratione sua detinere.

At loquitur pulchrè. Num melius quàm Plato? Necessè tamen Oratori, quem quærimus, controuersias explicare forenses dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum, ad permouendum.

Proponit, quod obiiceretur, Thucydidem pulchrè loqui & eleganter, tum à maiori respondet obiectioni. Num melius quàm Plato? qui vel acumine discedi, vel eloquendi facultate reliquorū est magister & princeps: cuius (ut dicunt Greci) sermone, si vellet, Iupiter loqueretur. Sed eius oratio forensi Oratori vsui non est. Nam historici & philosophi vel narrando, vel docendo vnā formulam orationis sequuntur tenuem & elegantem, non abhorrentem ab ipsarum rerum tractatione: at Orator iste, qui forenses controuersias, seu causas explicat, orationis genus adhibere debet aptum ad docendum, ad delectandum, ad permouendum: in quo insit cum breuitate acumen, cum lenitate suauitas, cum vehementia grauitas.

Quare si quis erit, qui Thucydidio genere causas in foro dicturū esse profiteatur, is abhorreat etiam à suspitione eius, quæ versatur in re ciuili & forēsi: qui Thucydidem laudauit, ascribat suæ nostram sententiam.

Et si Cicero quodam in loco dixit Oratoris munus esse historiam scribere, & nos in eo libello asseruimus, quem De scribenda historia composuimus, quod videlicet omnis cultus orationis aut sit Oratoris, aut ab Oratore petendus; tamen oratio, quæ rerum gestarum explicationi conuenit, longè à forensi dictione, quam quaerimus, dissimilis est. Quod si quis (etenim varietas ingeniorum semper scriptorum peperit varietatem, & lectorum) causas forenses historico dicendi more dicendum se profiteatur, is etiam remouere à se studeat omnem suspicionem eius dicendi rationis, quæ in foro causisq; civilibus versatur; & qui Thucydidem laudat, sentiat quoque idem cum Cicerone, nempe historici orationem nihil ad forenses Oratorem pertinere.

Quin ipsum Isocratem, quem diuinus autor Plato suum ferè æqualem admirabiliter in Phædro laudari fecit à Socrate, quemq; omnes docti summum Oratorem esse dixerunt, hunc in numero non repono. Non enim in acie veritatur & ferro; quasi rudibus eius eludit oratio.

Non modò Historicorum & Philosophorum, sed etiam Sophistarum orationem differre ab ea forma eloquentiæ, quam quaerit, affirmat: ut minus mirum videatur, si illorum oratio ad perfectam eloquentiæ formam referri non debeat, cum istorum non possit, quorum studium in eloquentiâ totum positum est. Sophistas autè diximus à nonnullis declamatores vocari: declamatores verò eos esse, qui in fictis se causis exercens. Est ergo à maiori ad minus argumentum. Ipsum Isocratem] ut potè Sophistarum optimum: quem unum æqualis Plato, & quidem exagitator omnium rhetorum miratur. In Phædro laudari fecit à Socrate] quem

Platonis locum Cicero sic conuertit in Oratore. Est in extrema pagina Phadri his ipsis verbis loquens Socrates. Adolefcens etiam nunc o Phadre Ifocrates est. Sed quid de illo augurer, lubet dicere. Quid tandem inquit ille. Maiore mihi ingenio videtur esse, quam vt cum orationibus Lysia comparetur: praterea ad virtutem maior indoles: vt minime mirum futurum sit, si cum aetate processerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc studet, tantum quantum pueris, reliquis prastet omnibus, qui vnquam orationes attigerunt: aut si contentus his non fuerit, diuino aliquo animi motu maiora concupiscat. Inest enim natura philosophia in huius viri mente quadam. De Ifocrate etiam Fabius ingeniorum acutissimus & prastantissimus iudex hac scribit: Ifocrates in diuerso genere dicendi nitidus & comptus, & palestra quam pugne magis accommodatus, omnes dicendi Veneres sectatus est, nec immerito, auditoris enim se, non iudicis comparat, in inuentione facilis, honesti studiosus, in compositione adeo diligens, vt cura eius reprehendatur. Hac Fabius. Et de Ifocratis Iuda prastantissimi in omni genere studiorum, quasi ex equo Troiano innumeri principes exisse dicuntur. Cuius gloria permotus Aristoteles cepit artem dicendi proficere, iactans versum illum ex Philocteta Sophoclis tragœdia deflexo sensu,

ἀντὶ χρόν σιωπῶν, καὶ ἰσοχρότων ἐὰν λέγειν.

Non in acie versatur & ferro] grauioribus causas non egit, neque in foro magnas causas trahit: vnde corona, velut ab Olympiis, petitur, assensus inquam & approbatio audientium: sed intra parietes se continuit dictus ἰσοχρότων, quonia voce impeditus esset. Quasi rudibus eius eludit oratio] quod Fabius dixit, palestra,

stra, quàm pugna magis accommodata. Rudes baculi sunt, quibus exercitationis gratia inter se certabant gladiatores. Unde ad magni Oratoris nomen gravitas & uehementia requiritur, qua audientes in admirationem traducit.

A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur; *Æschynes* tanquam *Æsernius*, vt ait *Lucilius*,

— non spurcus homo, sed doctus & acer

Cum *Pacidiano* hic componitur optimū longē
Post homines naros.

Nihil enim illo Oratore arbitror cogitari posse diuinius.

Æschynem & Demosthenem verē Oratores, non *sophistas*, quōd grauissimas causas in foro agerent, atq; in acie versarentur & ferro, ne à proposita metaphora discederet, gladiatores vocauit: atque alterum *Æsernio* docto & acri, alterum *Pacidiano* omniū mortalium optimo, qui sunt apud *Lucilium*, similem facit. De quibus hæc etiam *Fabius*. Oratorum longē princeps *Demosthenes* ac penē lex orandi, tanta vis in eo; tum densa omnia, ita quibusdam nervis intenta sunt; tum nihil otiosum: is dicendi modus, vt nec quid desit in ea, nec quid redundet, inuenias. Plenior *Æschynes*, & magis fusus, & grandiori similis, quo minus strictus est; carnis tamen plus habet, lacertorū minus. *Æsernius* cum *Pacidiano* in prouerbiū abiit pro pugna equali. cui simile illud est, *Bithus* cum *Bacchio*. Horum carminum *Lucilij*, quæ libro quarto *Satyrarum* habentur, meminit etiam *Cicero Tuscul. 11. & in Bruto*.

Lib. 10. cap. 3

Huic labori nostro duo genera reprehensorum opponuntur: Vnum hoc, verū melius Græcè: &

quid possint ipsi melius Latine: alterum, Quid istas potius legam, quam Græcas? Idem Andriam & Synephebos, nec minus Terentium & Cæcilium, quam Menandrum legunt; nec Andromacham, aut Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant, sed tamen Ennium, & Pacuuium, & Accium potius, quam Euripedem, & Sophoclem legunt. Quod igitur est eorum in orationibus à Græco conuersis fastidium, nullum cum sit in versibus?

Occurrit duobus reprehensorum generibus. Primum quod obiicitur est, nō aequè bene scriptas esse Latine, cui satis habet respondere, illos certè melius Latine nō posse. Alterum, potius legendas esse Græcas; ad quod inquit à pari non debere in orationibus è Græco conuersis fastidium vllum esse, cum nullum sit in versibus. Quod probat exemplis. Eandem sententiam lib. 1. De finibus honorum & malorum legimus contra eosdem reprehensores. Verba sunt hac: His igitur est difficilius satisfacere, qui se Latina scripta dicunt contemnere: in quibus hoc primum est, in quo admirer, cur in grauissimis rebus non delectet eos patrius sermo, cum iidem fabellas Latinas ad verbum de Græcis expressas non inuiti legant. Quis enim tam inimicus penè nomini Romano est, qui Ennii Medeam, aut Antiopam Pacuuii spernat, aut reiciat? qui se iisdem Euripidis fabulis delectari dicat, Latinas litteras oderit. Synephebos ego (inquit) potius Cæcili, aut Andriam Terentii, quam vtramque Menandri legam. A quibus tantum dissentio, ut cum Sophocles vel optime scripserit Electram, tamen male conuersam Attilii mihi legendam putem: de quo Licinius Ferreum scriptorem, verum, opinor, scriptorem tamen, ut legendus sit. Rudem enim esse in no-

stris

stis Poëtis aut inertissima segnitia est, aut fastidij delicatissimi.

Sed aggrediamur iam quod suscepimus, si prius exposuerimus, quæ causa in iudicium deducta sit.

Quo melius orationes intelligerentur, questionem, in qua versantur, paucis explicuit, illarum inquam argumentum. Causa] controuersia, siue quaestio.

Cùm esset lex Athenis, ne quis populi scitum faceret, vt quisquam corona donaretur in magistratu, priusquam rationes retulisset; & altera lex eos, qui à populo donarentur, in concione donari debere: quia in senatu Demosthenes curator muris reficiendis fuit, eosque refecit pecunia sua: de hoc igitur Ctesiphon scitum fecit, nullis ab ipso rationibus relatis, vt corona aurea donaretur, eaque donatio fieret in theatro populo conuocato, qui locus non est concionis legitimæ: atque ita prædicaretur, eum donari virtutis ergo, beneuolentiæque quam erga populum Atheniensem haberet.

Hoc ipsum argumentum fusius tractat Libanius. nos paucis euoluamus. Vt Philippus Alexandri Magni pater rex Macedonum victis Thebanis illorum urbi presidium imposuit, Athenienses, qui in eodem bello Thebanorum socij fuerant, à rege sibi metuentes, urbis mœnia, quæ multis in locis labefactata erant, reficienda decreuerunt. Cui operi decem ex vnaquaque tribu electi sunt: quorum vnus fuit Demosthenes è tribu Pandionis; qui non modò operam suam prestitit, sed etiam priuatam pecuniam in reficiendis patriæ muris impendit. Quamobrem Ctesiphon vnus ex his, qui Remp. administrabant, retulit sententiam ad senatum de donando Demosthene ob tale beneficium à senatu & pu-

pulo aurea corona in Dionysij theatro: qui maximus honor apud Athenienses benemeritis ciuibus dabatur. Itaque in Dionysij Theatro aurea corona Demosthenes donatus est acclamante praecone, ὅτι σεφανὸς δημοσθένων δημοδένους παιανίᾳ ἢ πόλις ἀρετῆς συμπάσης ἕνεκα, καὶ εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτὴν. Quod cum factum esset contra leges, occasionem Aeschyni obtulit accusandi Ctesiphontem, & eius nomine in iudicium facta & famam Demosthenis vocandi. Priusquam rationes retulisset] administrata rei. Hac vna lex erat, qua prohibebat neq; popul: scitum fieri, neque donari corona quemquam posse, qui cuiuspiam rei praefectus esset; si non rationes illius rei prius retulisset. Demosthenes autem non relatis rationibus plebiscito à Ctesiphonte facto corona donatus est. Qui à populo donarentur, in concione donari debere] Senatus, si donare aliquem corona voluisset, alio in loco, praeterquam in curia, donare non poterat: nec populus nisi in curia, seu consilij loco, quem ἄρχοντος Graeci vocant. Erat & tertia lex, qua iubebat totam illius vitam inspicere, & vniuersam Reip. administrationem, vt acta publica, qua in Matroum (quo in loco Phrygia Dea sacro acta publica continebantur) inferrentur, rectè scripta essent, ac nullius falsitatis argui possent. Nullis ab ipso rationibus relatis] id quod lex prima prohibebat. In theatro] Dionysij, siue Liberi patris, aut Bacchi: quo in loco tragædia, qua à Bacchi victoriis principium duxere, agebantur. Populo conuocato] qui conuentus πανήγυρις dicebatur. Qui locus non est concionis legitimæ] consilij locus. Legitima verò donationis huiusmodi loca secundum alteram legem erant pro senatu curia, pro populo concio. Contra tertiam legem erat illud, quod postmodum dicitur: quoniam

quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec benemeritus de ciuitate.

Hunc igitur Ctesiphontem in iudicium adduxit Æschynes, quod contra leges scripssisset. Ut & rationibus non relatis corona donaretur; & in theatro; & quod de virtute eius & beneuolentia falsa scripssisset; quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec benemeritus de ciuitate.

Volebatq; Æschynes ut Demosthenes eodem ordine responderet, ac primùm de rationibus non relatis, tum de loco, postremò de gestis à se rebus diceret. Verùm Demosthenes ab eo, quoderat firmissimum, coepit; ac primùm de sua in patriam beneuolentia, rebúsque à se gestis differuit, tum de rationibus, postremò de loco: ac post ad beneuolentiam suam erga patriam, & merita rediit: in qua beneuolentia totius causa maximum firmamentum collocauerat.

Causa ipsa abhorret illa quidem à formula consuetudinis nostræ; sed est magna. Habet enim & legitimum interpretationem satis acutam in vtramque partem, & meritoriam in Remp. contentionem sane grauem.

Consuetudinis nostræ] *quoniam Romani in huiusmodi contentionibus & causis minimè versabantur. Status autem, in quo versatur causa, est qualitatis, seu negotialis. Agitur de legibus, de scripto & voluntate, ac disputatur in vtramq; partem: atque agitur de meritis in Remp. que potissimum qualitate cernuntur. Interpretationem satis acutam] acumen esse debet interpretationis, contentionis grauitas.*

Itraque causa fuit Æschyni, quoniam ipse à Demosthene esset capitis accusatus, quod legationem eumentitus

ementitus esset, vt vlciscendi inimici causa nomine Ctesiphontis iudicium fieret de factis famaue Demosthenis.

Causa, qua Æschynem induxit in hanc accusationem, fuit, vt Demosthenem vlcisceretur, à quo prius ipse falsa legationis accusatus fuisset. Nam rebus cum Philippo male gestis circa Amphipolim, Athenienses ad postulandum à rege pacem decem legatos miserunt: pactisq; induciis ad incundum foedus eosdem remiserunt; inter quos fuerunt Æschynes & Demosthenes. Demosthenes verò postea Æschynem falsa legationis accusauit, obiiciens quòd Philocrati turpes & inutiles pacis condiciones ferenti subscripisset, quòd statutum tempus inaniter contriuisset, vnde multa Philippus in Thracia occupauit; quòd ad Senatum falsa renuntiasset. quæ res erat omnino capitalis.

Non enim tam multa dixit de rationibus non re-
latis, quàm de eo, quòd ciuis improbus, vt optimus,
laudatus esset.

Iudiciũ nomine quidem sit Ctesiphontis, sed re vera de factis famaue Demosthenis. Vnde satis queritur in principio ferè orationis suæ Demosthenes, quòd iudicium videatur contra Ctesiphontem institutum, sed de sua fama, virtute, & vita fiat.

Hanc multam Æschynes à Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem: sed iudicium factum est aliquot annis post, Alexandro Asiam tenente.

Notatur tempus quo Æschynes petiit Ctesiphonti multam, quæ erat quinquaginta talentorum, irrogari; Quadriennio ante Philippi Macedonis mortem] qui à Pausania nobilissime Macedone (vt refert Iustinus)

nis) interfectus fuit; sed quod iudiciū factū est Alexandro iam Asiam tenente] victo Persarum rege Dario.

Ad quod iudicium concursus dicitur è tota Græcia factus esse.

Quæ ad sacra Dionysia conueniens donari aurea corona Demosthenem in theatro viderat.

Quid enim aut tam visendum, aut audiendum fuit, quàm summorum Oratorum in grauissima, causa accurata, & inimicitis accensa contentio?

Sed Æschynes suffragiis destitutus, vt quidam volunt, in exilium missus fuit; vt alij confirmant, Rhodum sibi sponte delegit: vbi cum Demosthenis orationem contra se habitam legisset, miratibus cunctis, quid sibi illam, inquit, bestiam audissetis?

Quorum ego orationes si, vt spero, ita expressero virtutibus vtens illorum omnibus, id est, sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba persequens eatenus, vt ea non abhorreant à more nostro (quæ si è Græcis omnia conuersa non erunt, tamen vt generis eiusdem sit elaborauimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Atticè volunt dicere.

Concludit has orationes, si rectè, vt sperat, expresse- rit, fore his qui Atticè volunt dicere, tanquàm regulam siue normam, ad quam orationem suam dirigant, cuius rei gratia laborem hunc conuertendi suscepisse se antea testatus est. Rationem verò, quam in conuertendo tenuit, etiam ante monstrauit. Non verbū verbo reddidit, sed eundem ordinē rerū seruanit. sententiisq; iisdē vsus est, & sententiariū figuris. verbis verò in Romano sermone positis, atq; vsitatis, eadēq; serè vim & significationē cū Græcis habētibus. Unde prima conuersoris cura esse debet, vt
sententias

62 IO. ANT. VIPERANI COMMENT.
sententiis ritè explicet, illarumq; vim & ornatum ac-
curatè aperiat, tum vt verba sint Latina & vsitata,
modisq; dicendi consuetus & proprius. Quod faciet,
si non ea se interpretis lege astrinxerit, vt habeat ver-
bum verbo reddere.

Sed de nobis satis: aliquando enim Æschynem
ipsum Latinè dicentem audiamus.

Quas orationes è Græco à Cicerone conuersas D.
Hieronymus se vidisse affirmat; sed eas nobis vt per-
multas res alias præclaras iniquitas temporum cri-
puit.

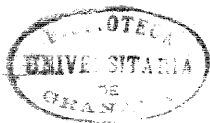

F I N I S.

W. R. quatuordecim

A large, stylized handwritten flourish or signature, possibly reading "W. R.", consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke at the top.

ANTVERPIAE
EXCVDEBAT CHRISTOPHO-
RVS PLANTINVS, ARCHI-
TYPOGRAPHVS REGIVS,
ANNO MD. LXXXI.
MENSE IVNIO.

Dr. J. B. Jones & Co. Merchants
New York

